

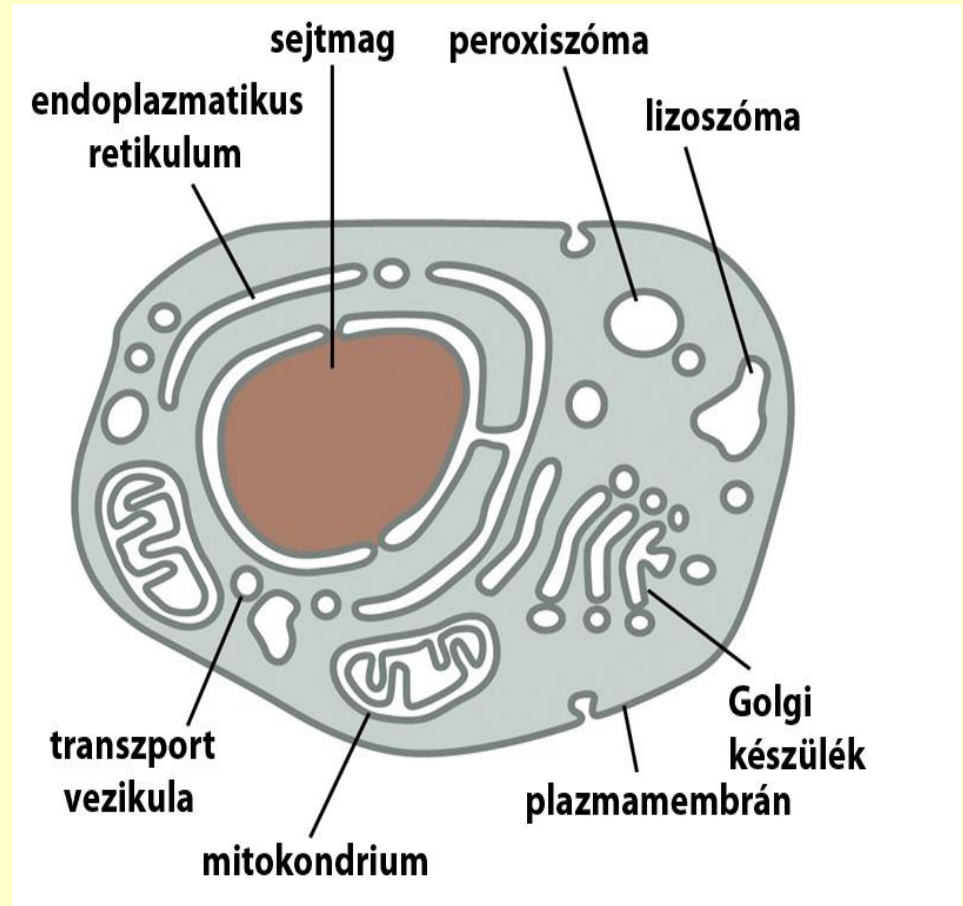
A sejtmembrán. Endoplazmás retikulum.

Dobolyi Árpád

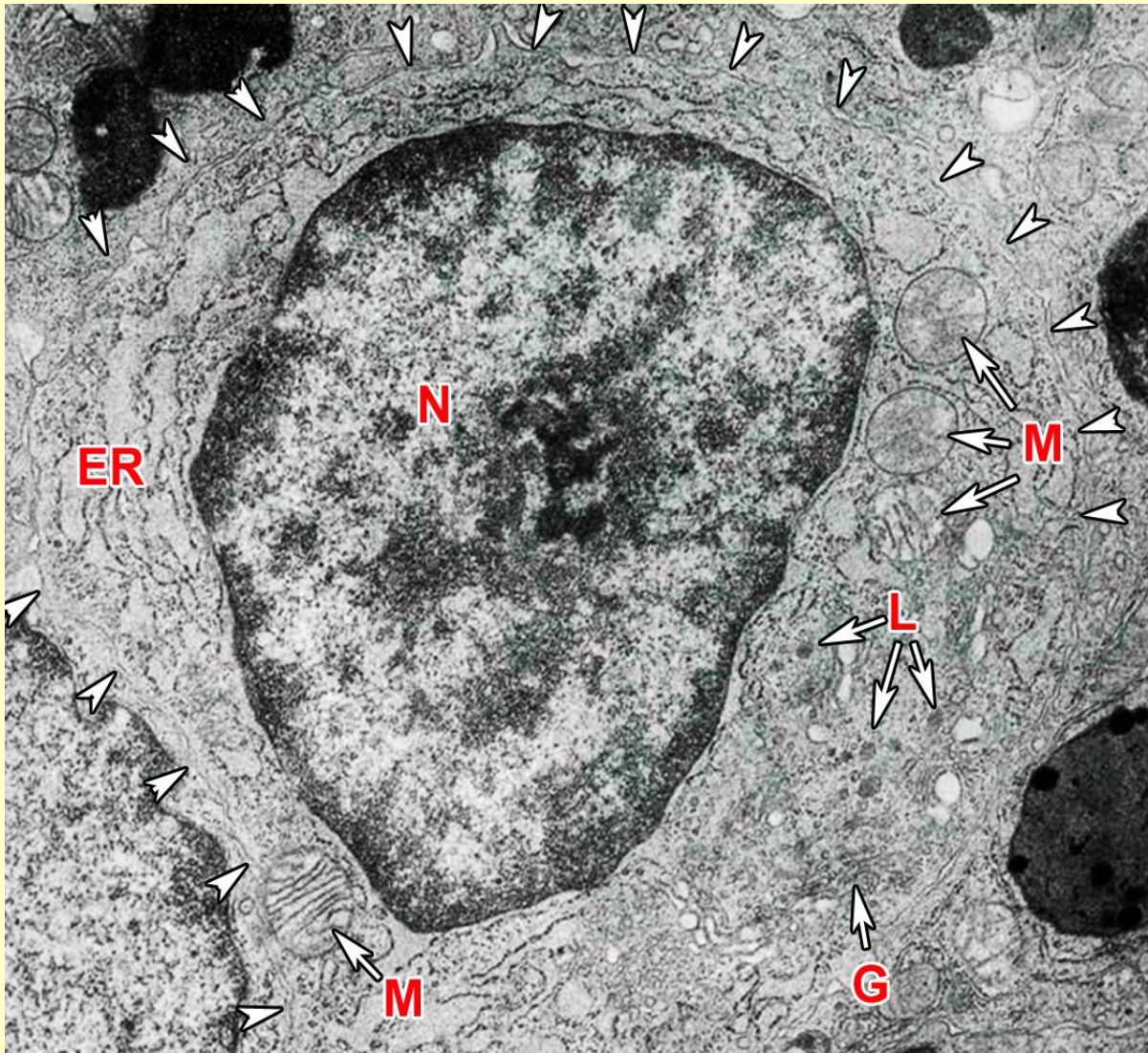
Semmelweis Egyetem, Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani
Intézet

Sejt: az élő szervezet strukturális és funkcionális egysége

- **Protoplazmából** és az azt körülvevő **plazmamembránból** (sejtmembránból, plazmalemmából) áll
- A protoplazma magból (nucleus), sejt szervecskékből (sejtorganelumok), és citoplazmából (citoszol) áll
- A sejtorganelumok a protoplazma belső membránokkal körülvett részei

A sejt elektron mikroszkópos képe

Nyílhegyek:
plazmamembrán

N: nukleusz

M: mitochondrium

ER: endoplazmás retikulum

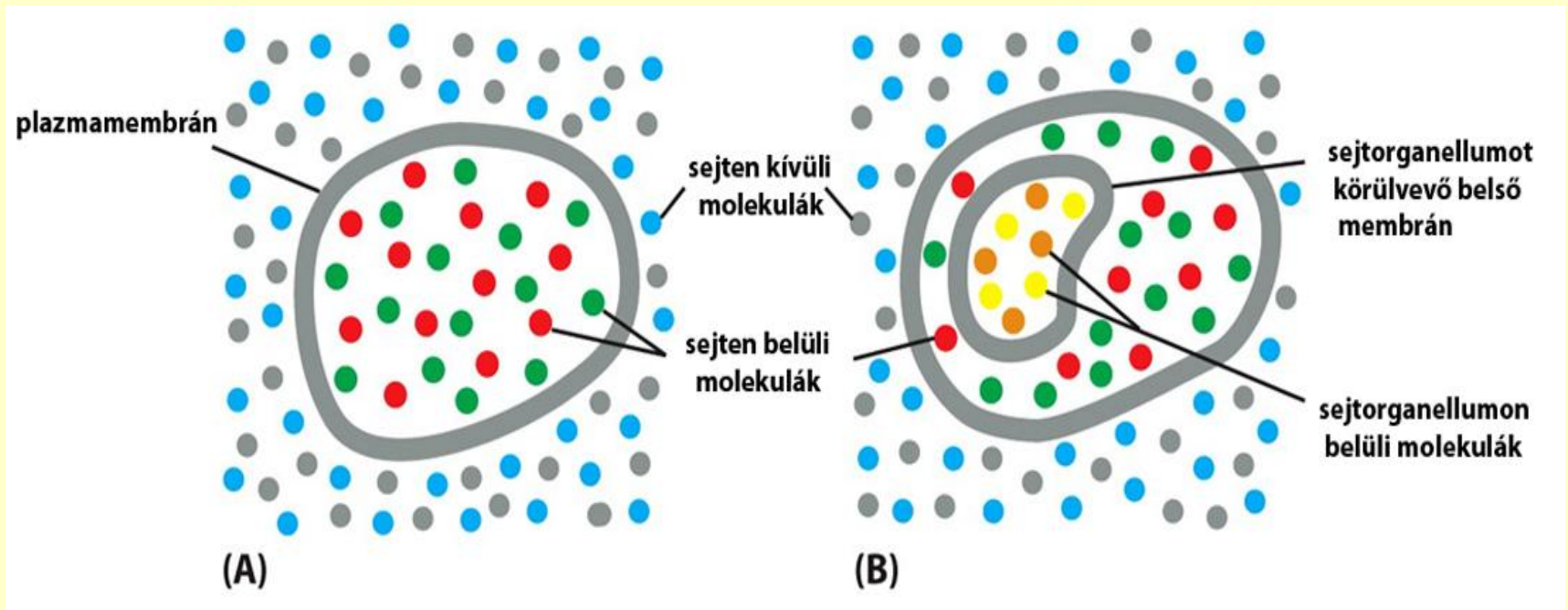
L: lizoszóma

G: Golgi készülék

Az egyes sejtalkotók mérete és száma egy „átlagos” sejtben (pl. májsejtben)

INTRACELLULÁRIS KOMPARTMENTUM	TÉRFOGATA A SEJT SZÁZALÉKÁBAN	SEJTENKÉNTI ÁTLAGOS SZÁMA
Citoszol	54	1
Mitokondrium	22	1700
Endoplazmás retikulum	12	1
Sejtmag	6	1
Golgi készülék	3	1
Peroxiszóma	1	400
Lizoszóma	1	300
Endoszóma	1	200

A membrán fő funkciója: a kompartmentumok elválasztása egymástól

Így alakulhatnak ki koncentrációkülönbségek, például intracellulárisan magas nukleinsav és fehérjekoncentráció

Ionok koncentrációi egy tipikus emlőssejten belül és annak külső környezetében

Komponens	Intacelluláris koncentráció (mM)	Extracelluláris koncentráció (mM)
Kationok		
Na ⁺	5–15	145
K ⁺	140	5
Mg ²⁺ *	0.5	1–2
Ca ²⁺ *	10 ⁻⁴	1–2
H ⁺	~7 × 10 ⁻⁵ (10 ^{-7.2} M or pH 6.9-7.2)	4 × 10 ⁻⁵ (10 ^{-7.4} M or pH 7.4, mildly basic)
Anionok **		
Cl ⁻	5–15	110

* A szabad ionkoncentráció. Ezen felül jelentős mennyiségű magnézium van fehérjékhez és más anyagokhoz kötve, míg bizonyos sejtorganellek nagy mennyiségű calcium iont tárolnak.

** Az anionok és kationok összkoncentrációja egyforma kell legyen mind az intracelluláris, mind az extracelluláris térben, hogy elektromosan semleges legyen a folyadéktér. A negatív töltésekhez jelentősen hozzájárulnak fehérjéken, nukleinsavakon, és intermediereken levő foszfát és karboxil csoportok.

A plazmamembrán további funkciói

1 információk fogadása

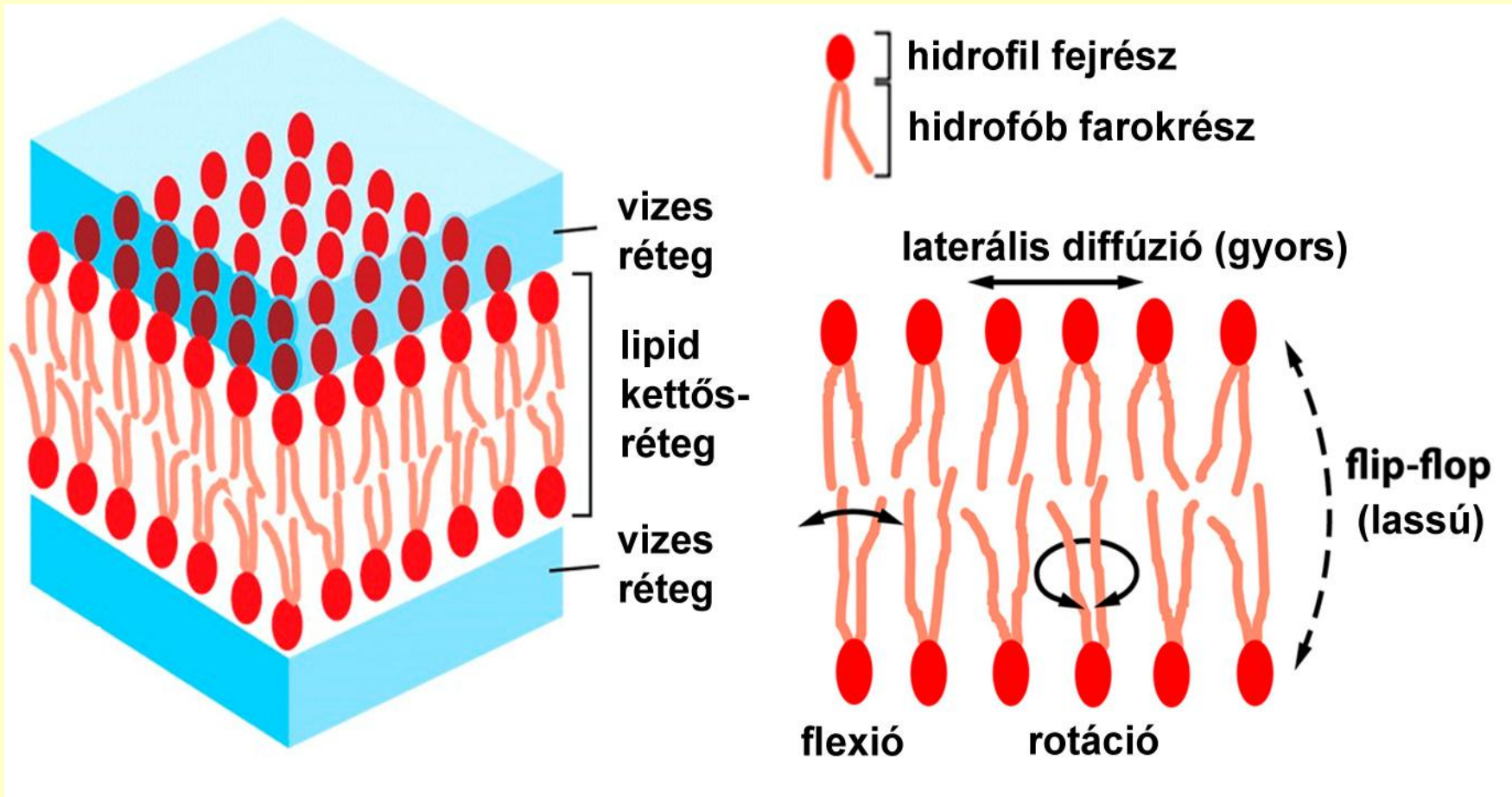
2 molekulák exportja és importja

3 sejtmozgás és alakváltoztatás

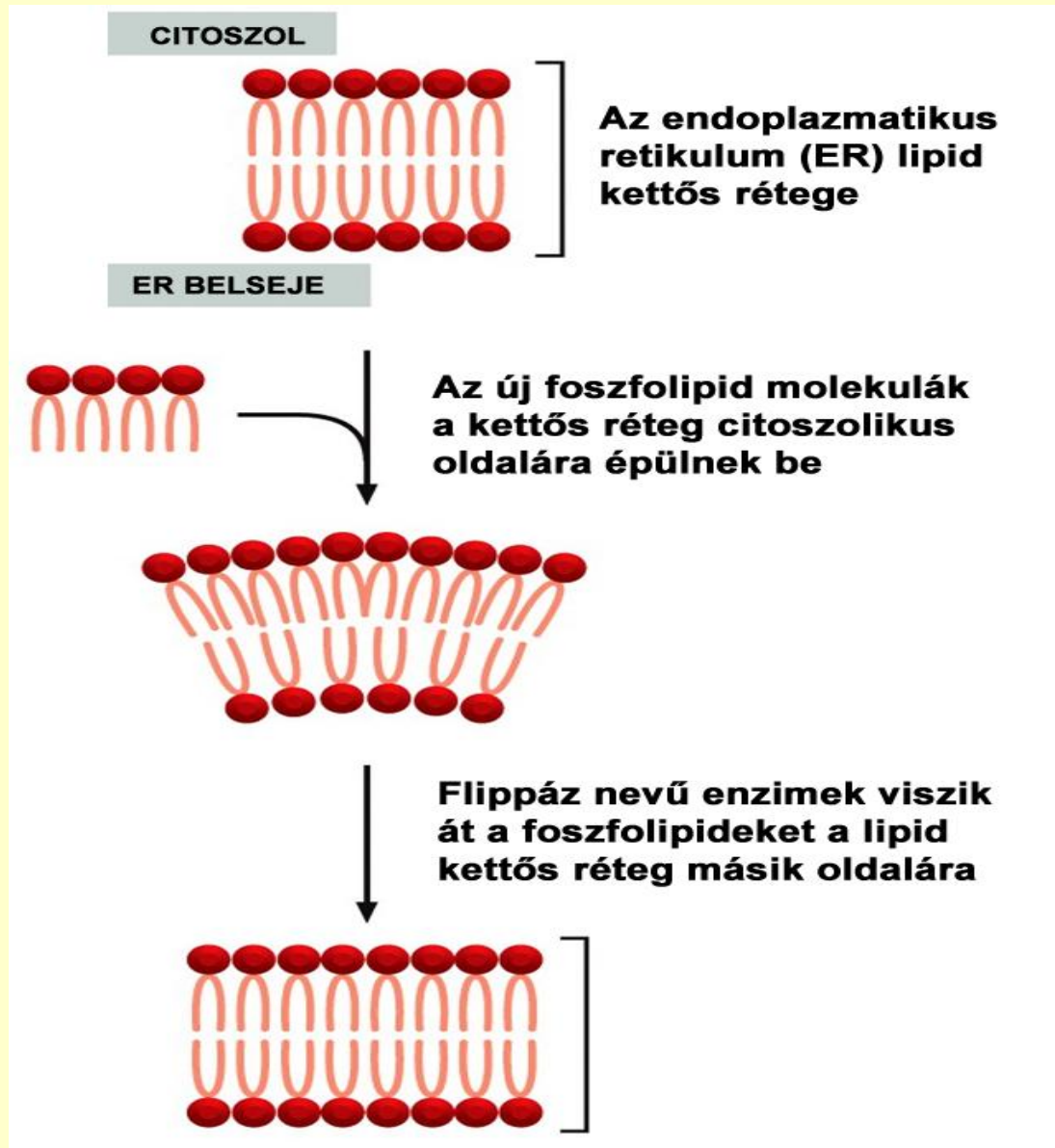

A sejtmembrán szerkezete: amfipatikus molekulák egy lipid kettős réteget alkotnak, ami egy 2-dimenziós folyadékként működik

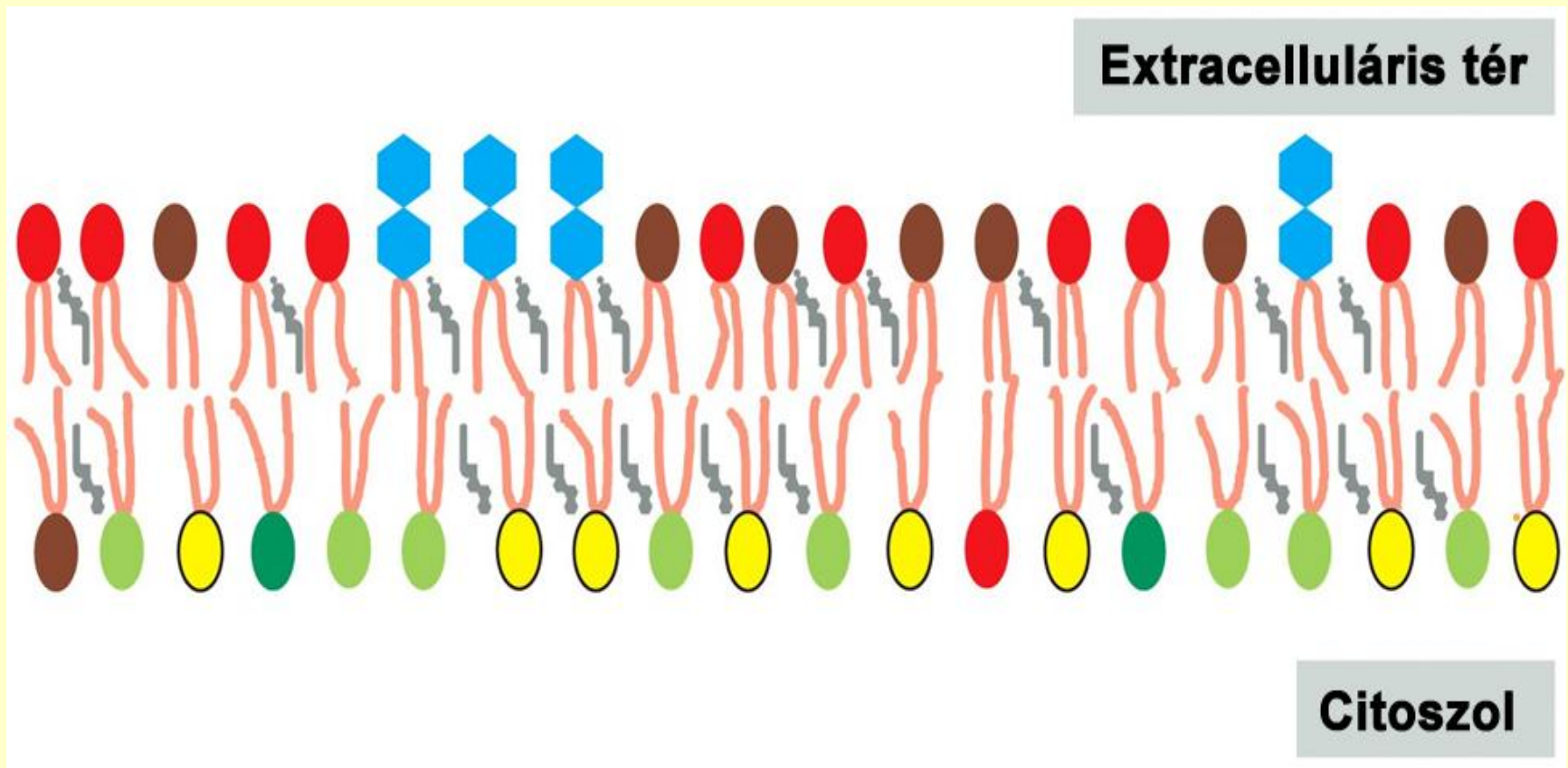

A sejtmembránok szintézise

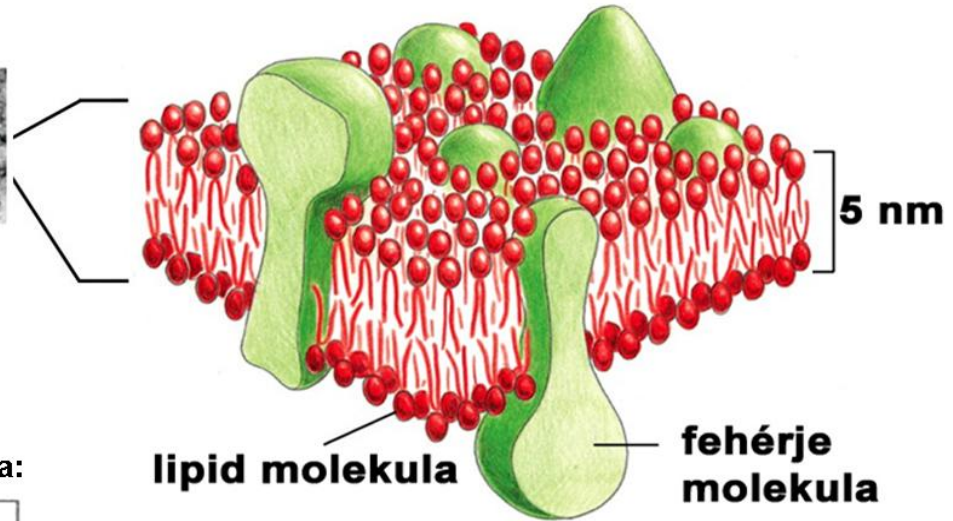
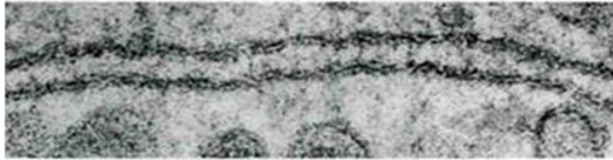

A sejtmembránok aszimmetriája

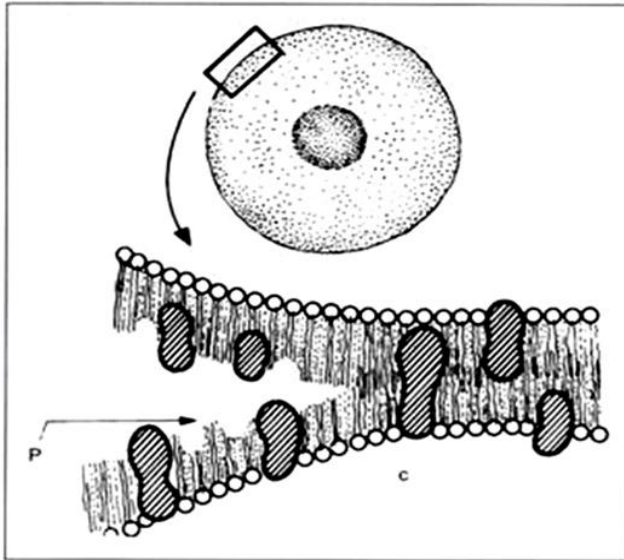

A sejtmembránok olyan lipid kettősrétegek, melyek nagy mennyiségű fehérjét is tartalmaznak

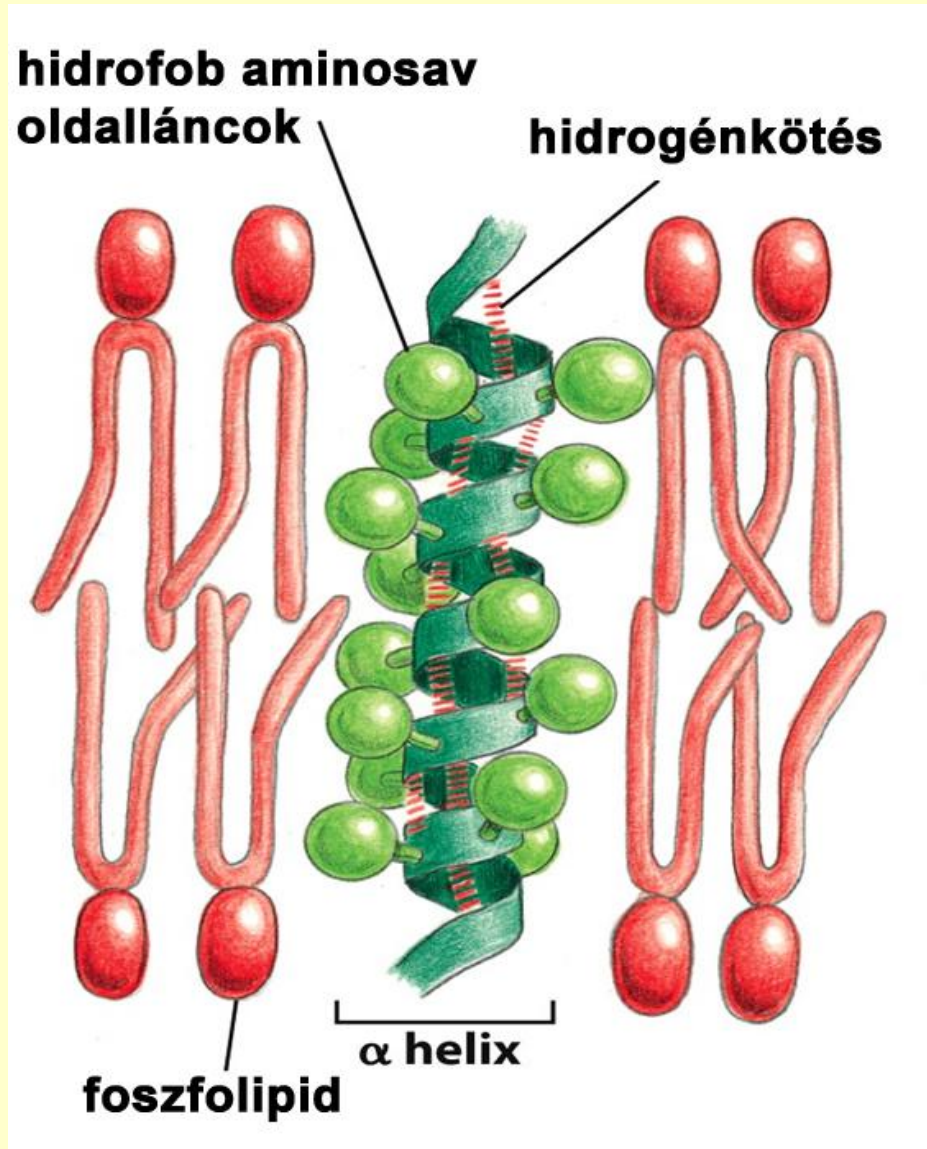
transzmissziós elektron mikroszkópia:

fagyasztva töréses elektron mikroszkópia:

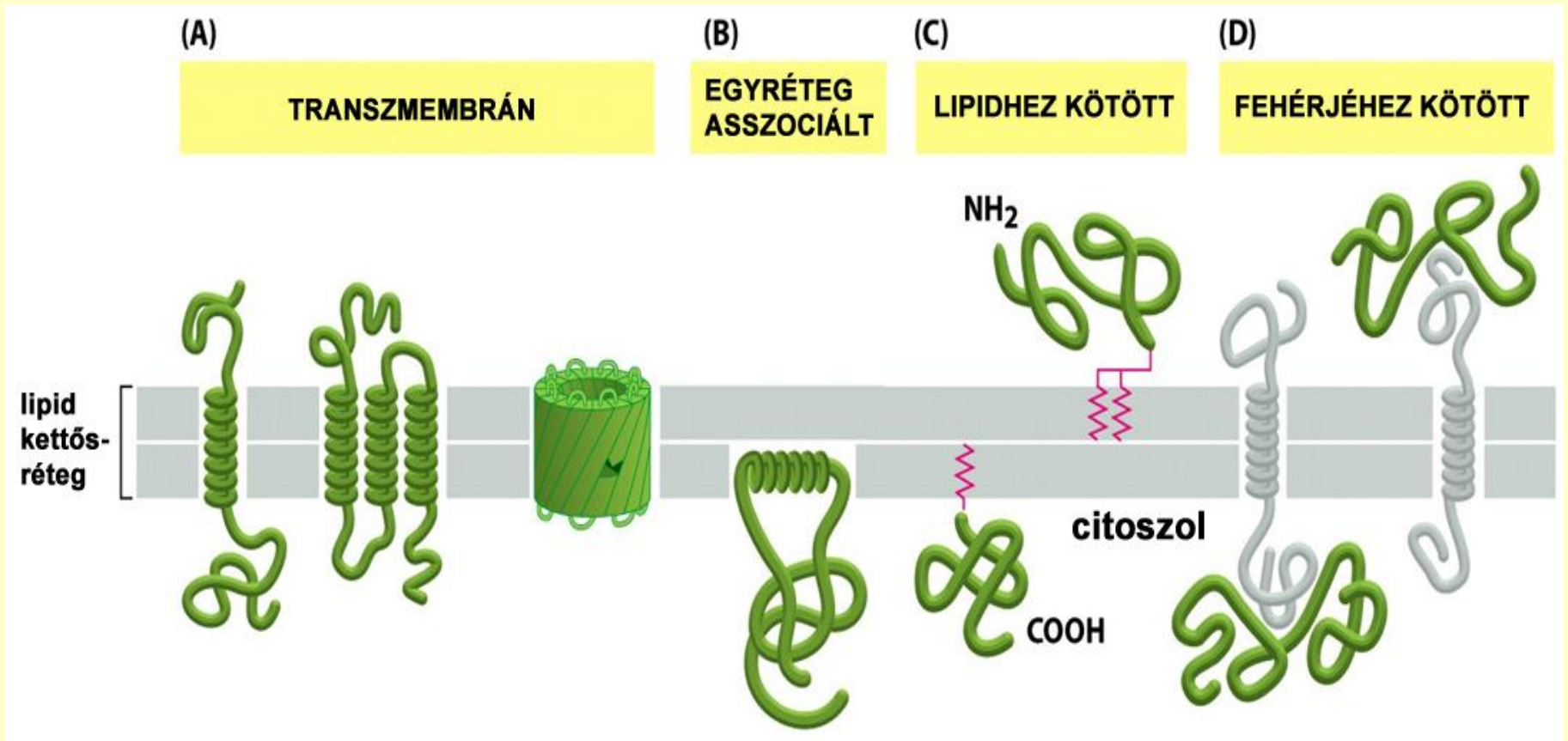
A fehérjék membránt átívelő szakaszának szerkezete

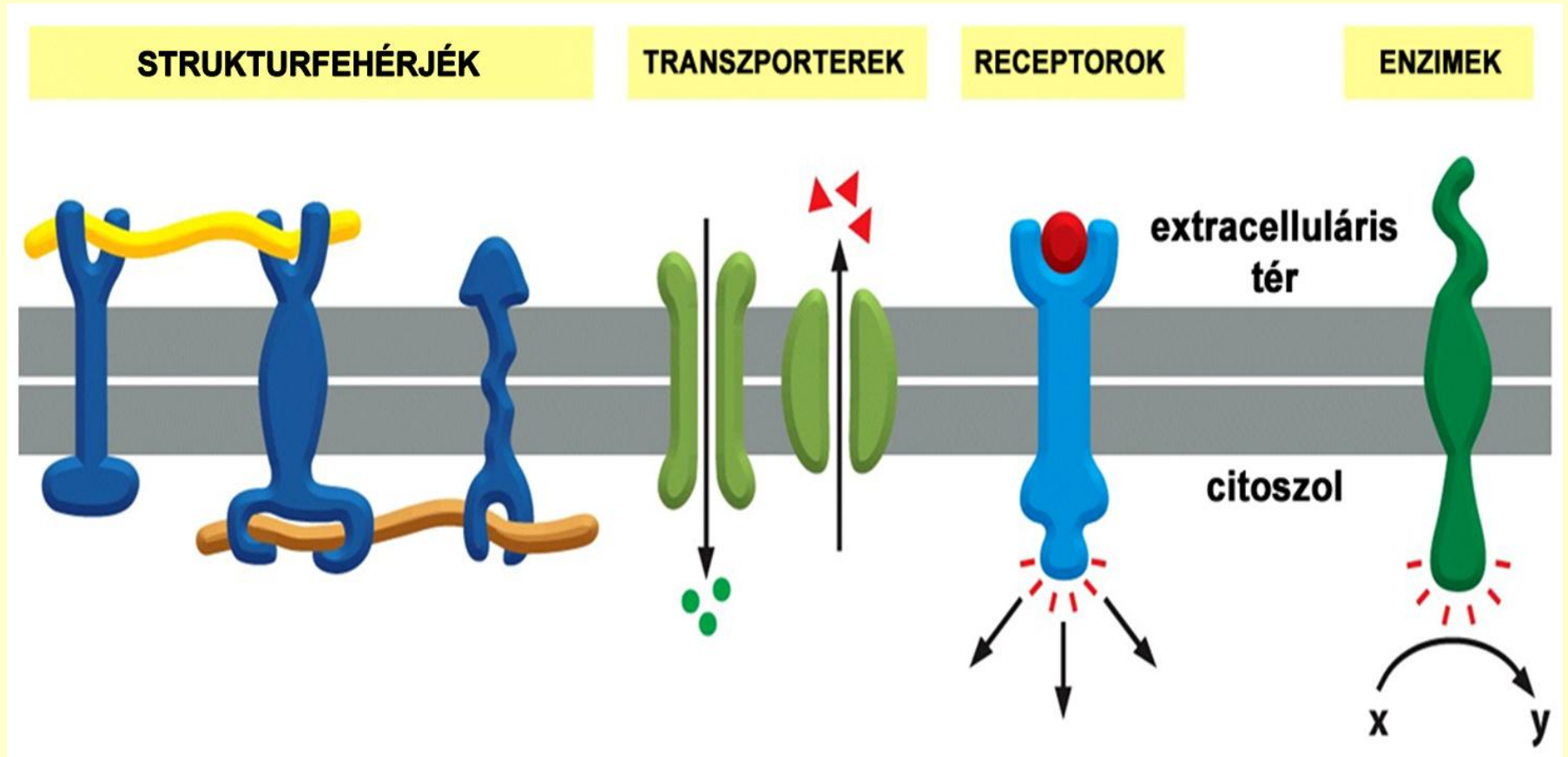
Fehérjék membránhoz való asszociációjának típusai

Integráns fehérjék (A, B)

Perifériás (belső vagy külső) fehérjék (C, D)

Membránfehérjék funkcionális csoportjai példákkal

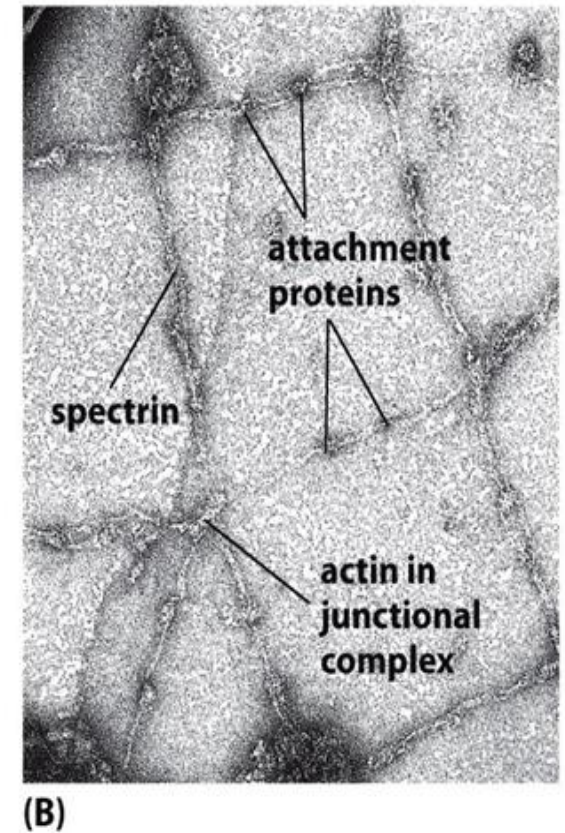
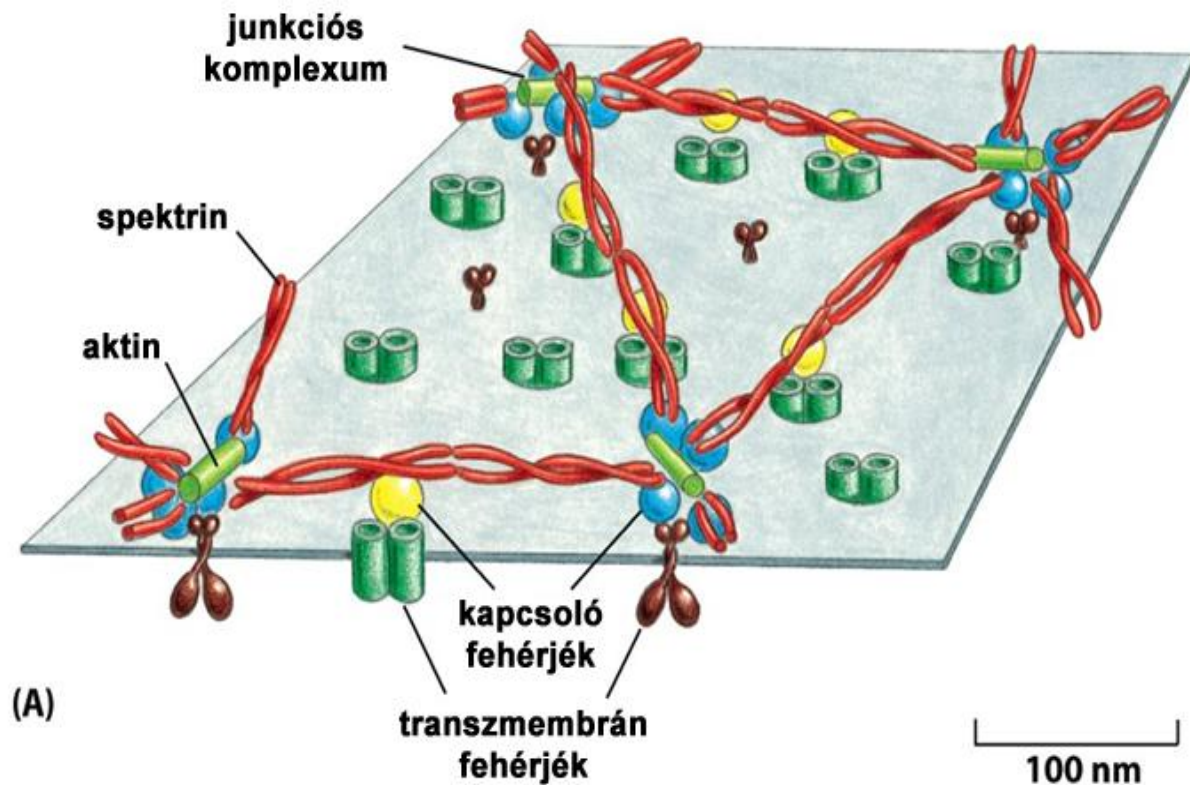
Példák: horgony fehérjék

Na-ion pumpa

növekedési
faktor rec.

adenilát-cikláz

A plazmamembrán belsején levő fehérje váz – felépítése legjobban vörösvértestben ismert

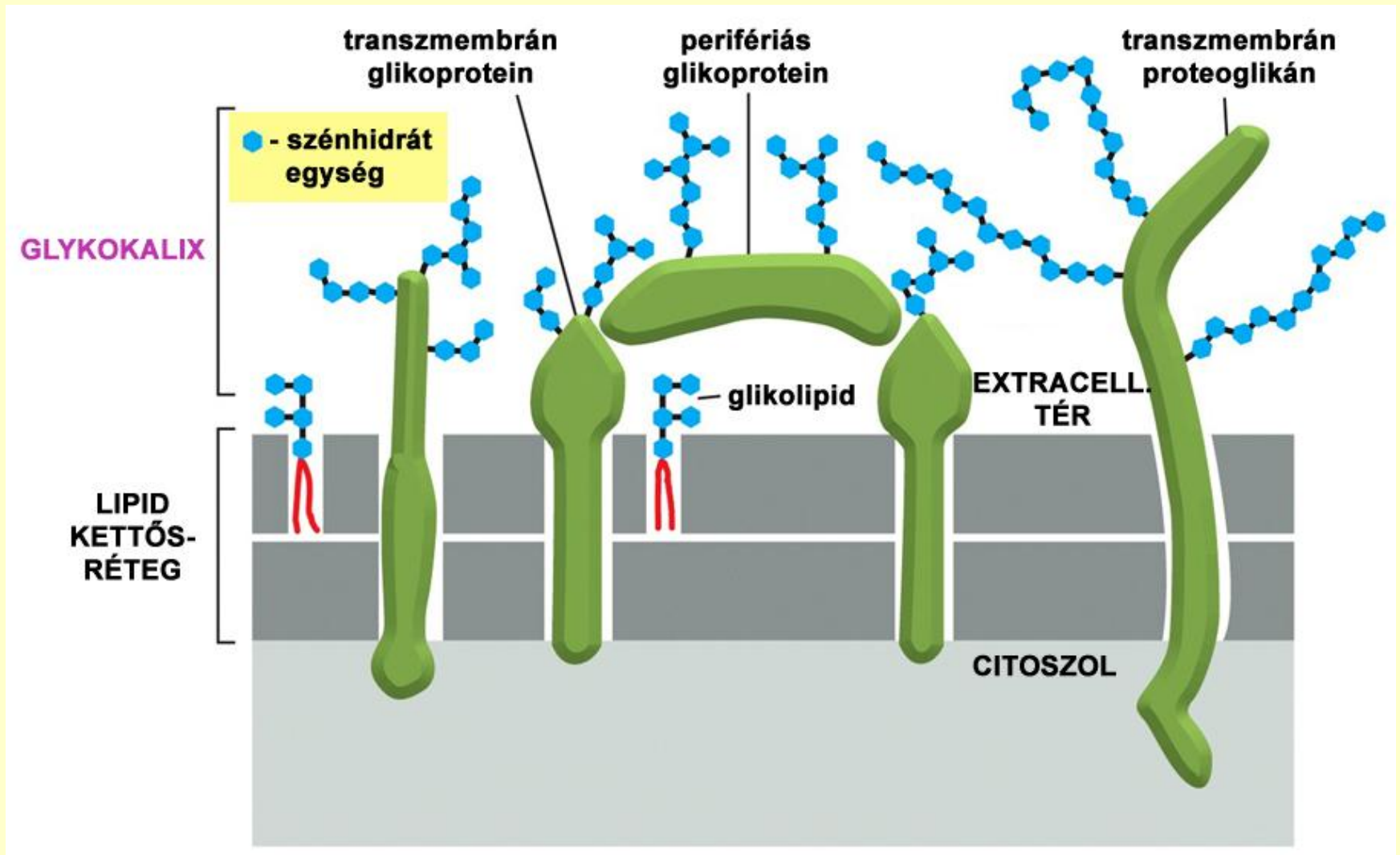
A vörösvértestek alakja

5 μm

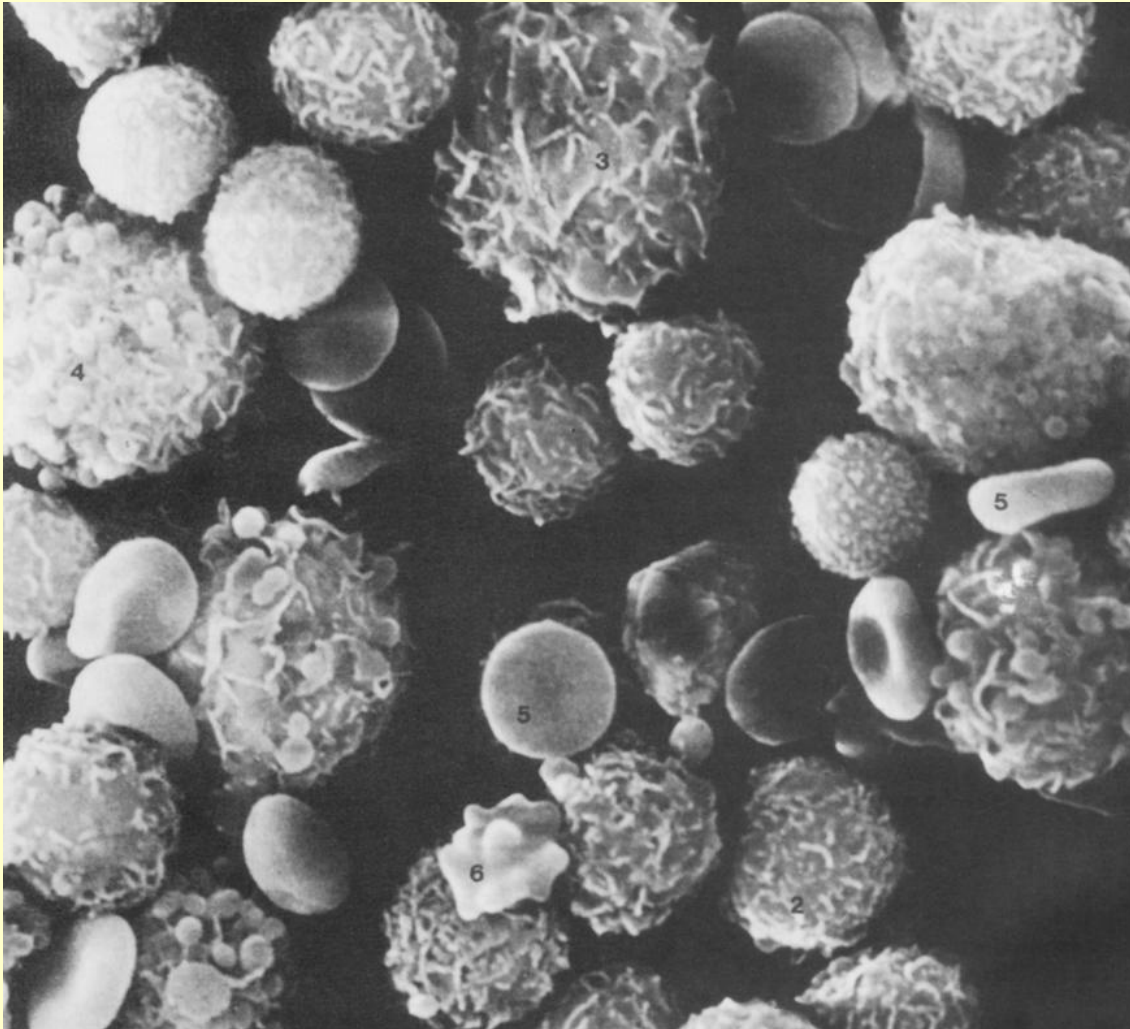

Glikokalix (sejtburok): membrán lipidekhez, integráns és külső perifériás fehérjékhez kapcsolódó szénhidrát burok

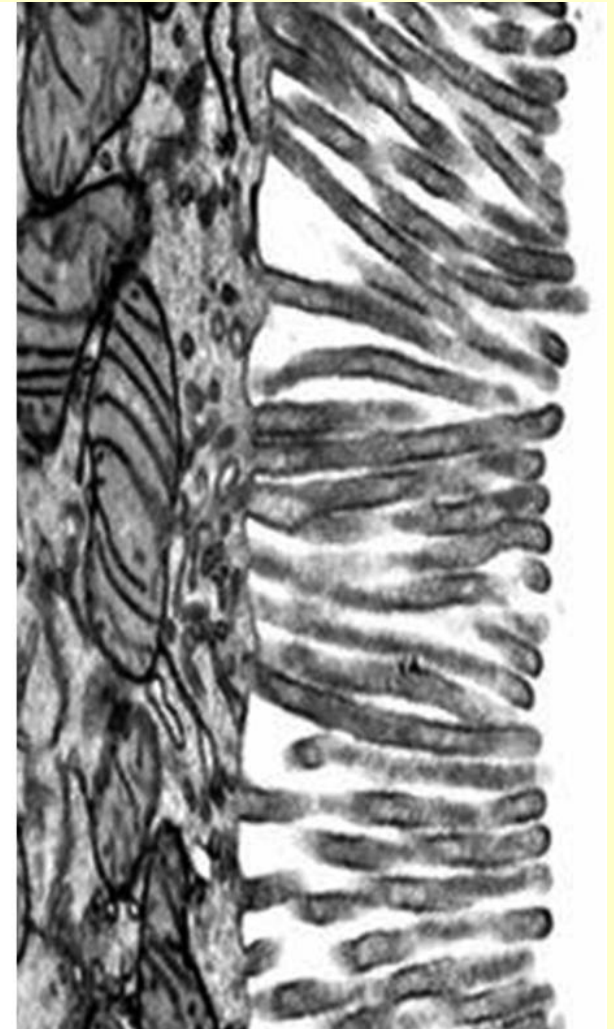

Variációk a sejtek külsejének borítására

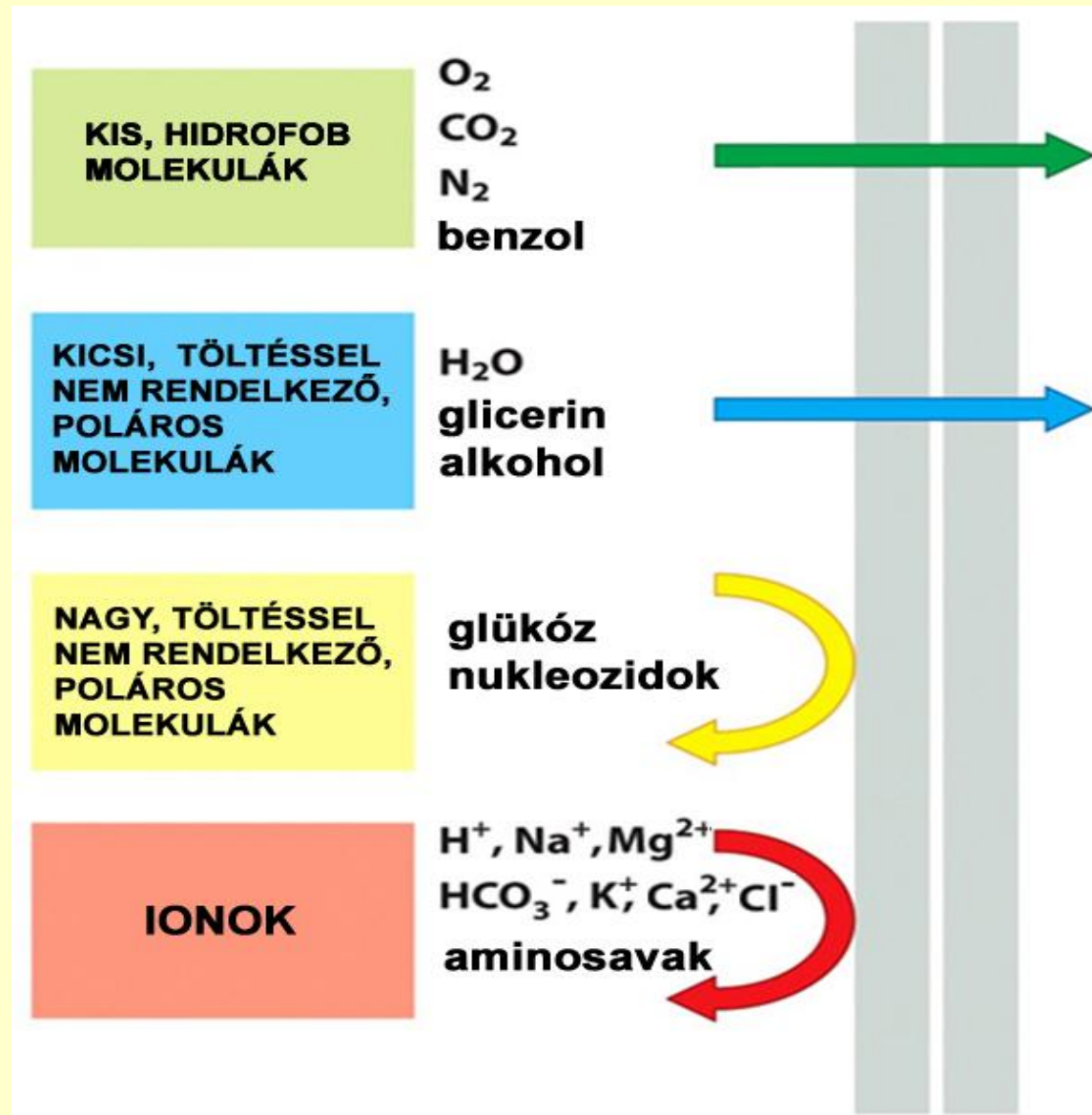
Vérsejtek felszíne szkennelő elektron mikroszkópiával:

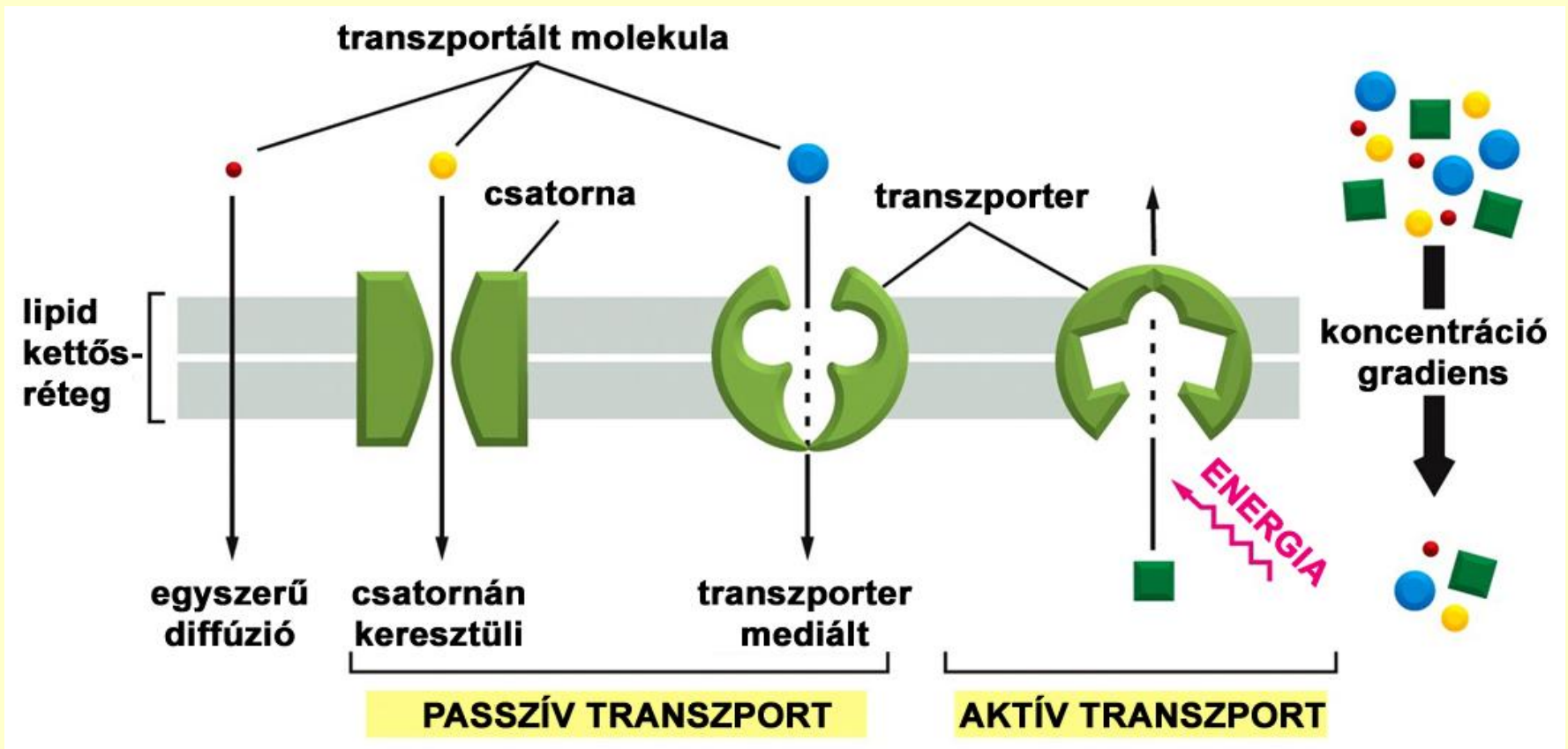
Microvillusok:

Különböző anyagok lipid kettősrétegen való áthaladása

A membránokon keresztül történő transzport típusai

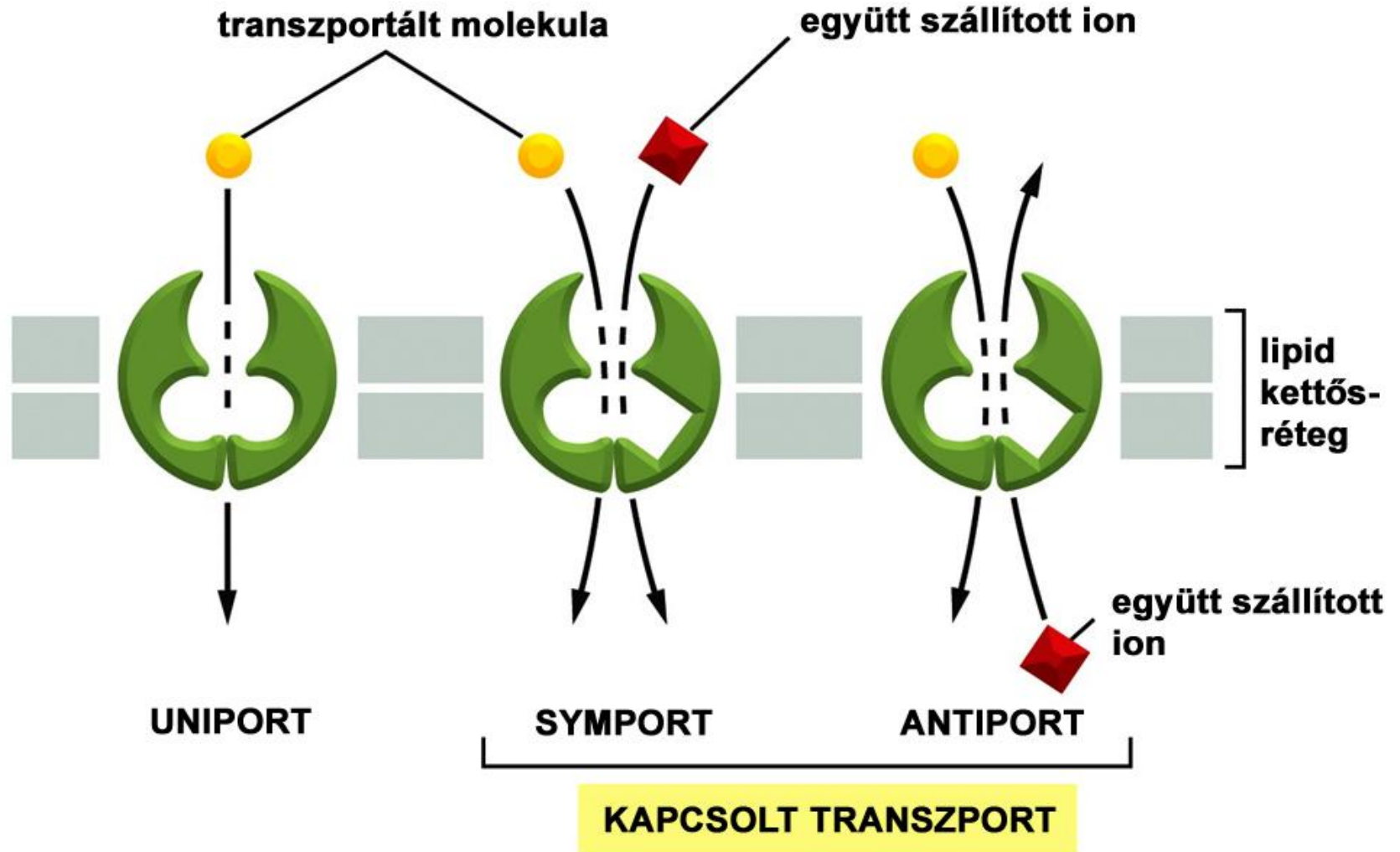

A csatorna olyan transzmembrán proteinek alkotta lyuk, melyen át tudnak diffundálni megfelelő tulajdonságú vízoldékony anyagok, elsősorban ionok.

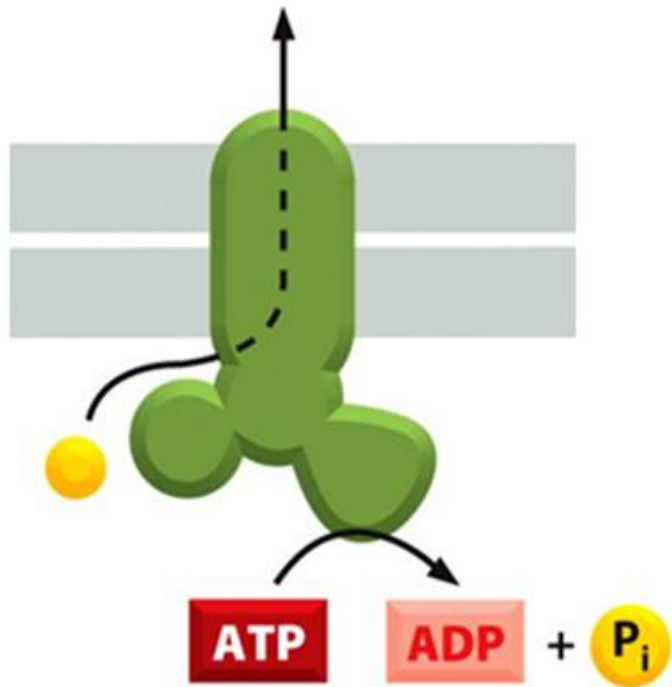
A transzporter (carrier, vagy szállító fehérje) megköti a szállítandó molekulát, átviszi a membrán túloldalára, majd ott az leválik róla.

A transzporter mediált passzív transzport neve facilitált diffúzió.

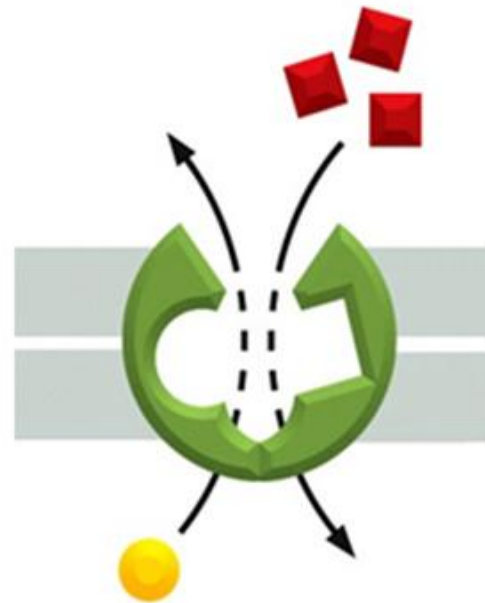
Transzporterek típusai a szállított molekulák száma és iránya szerint

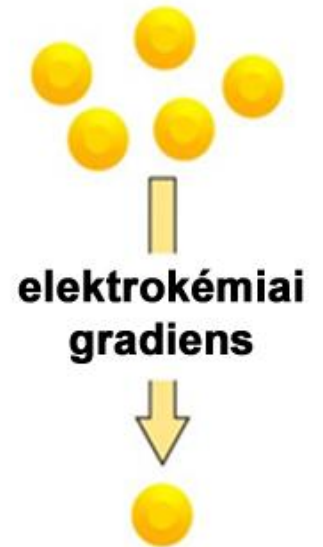
Az aktív transzport típusai

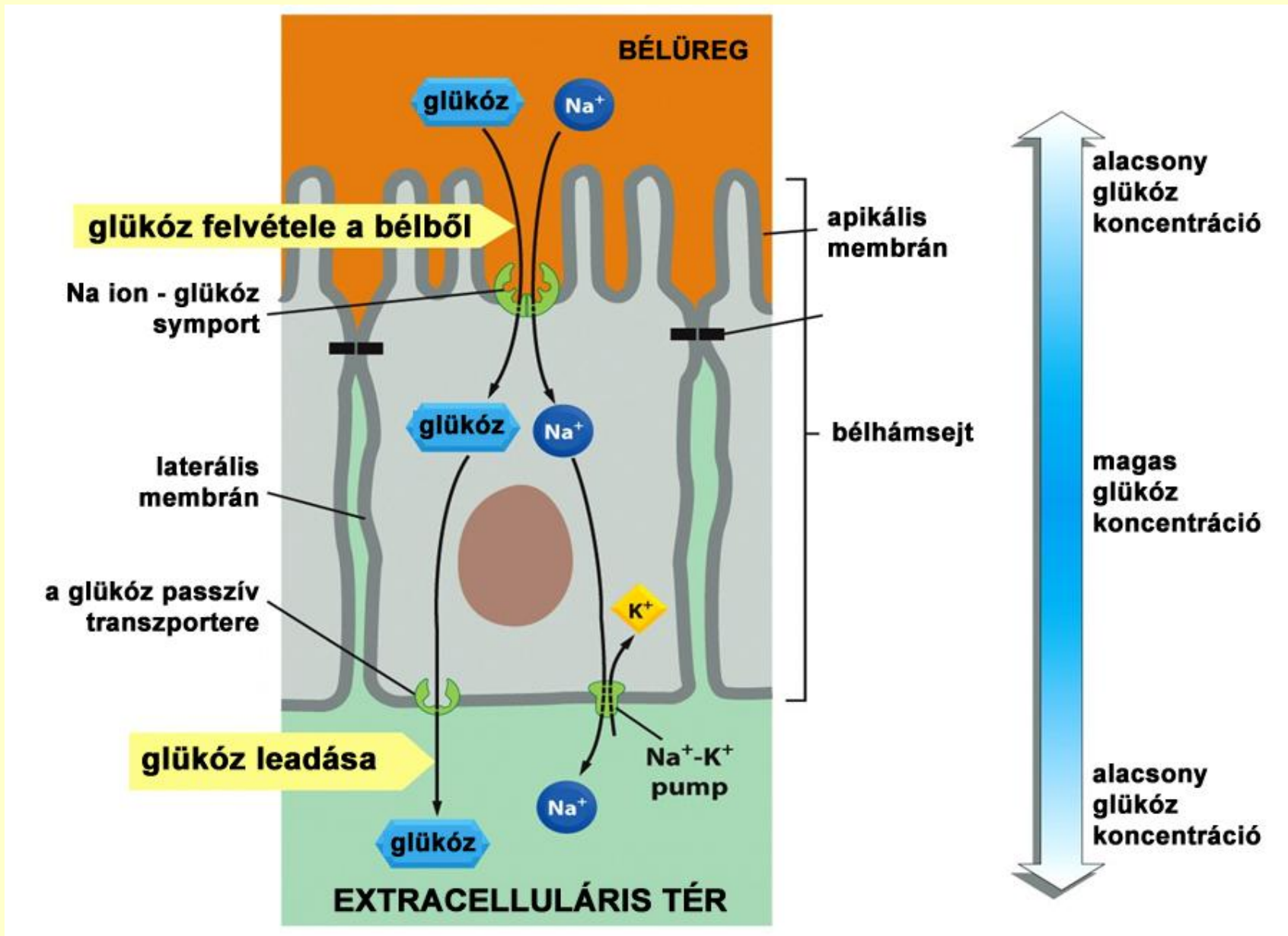
**ATP-HAJTOTT
PUMPA**

**CSATOLT
TRANZPORTER**

A glükóz bélből való felszívásának mechanizmusa

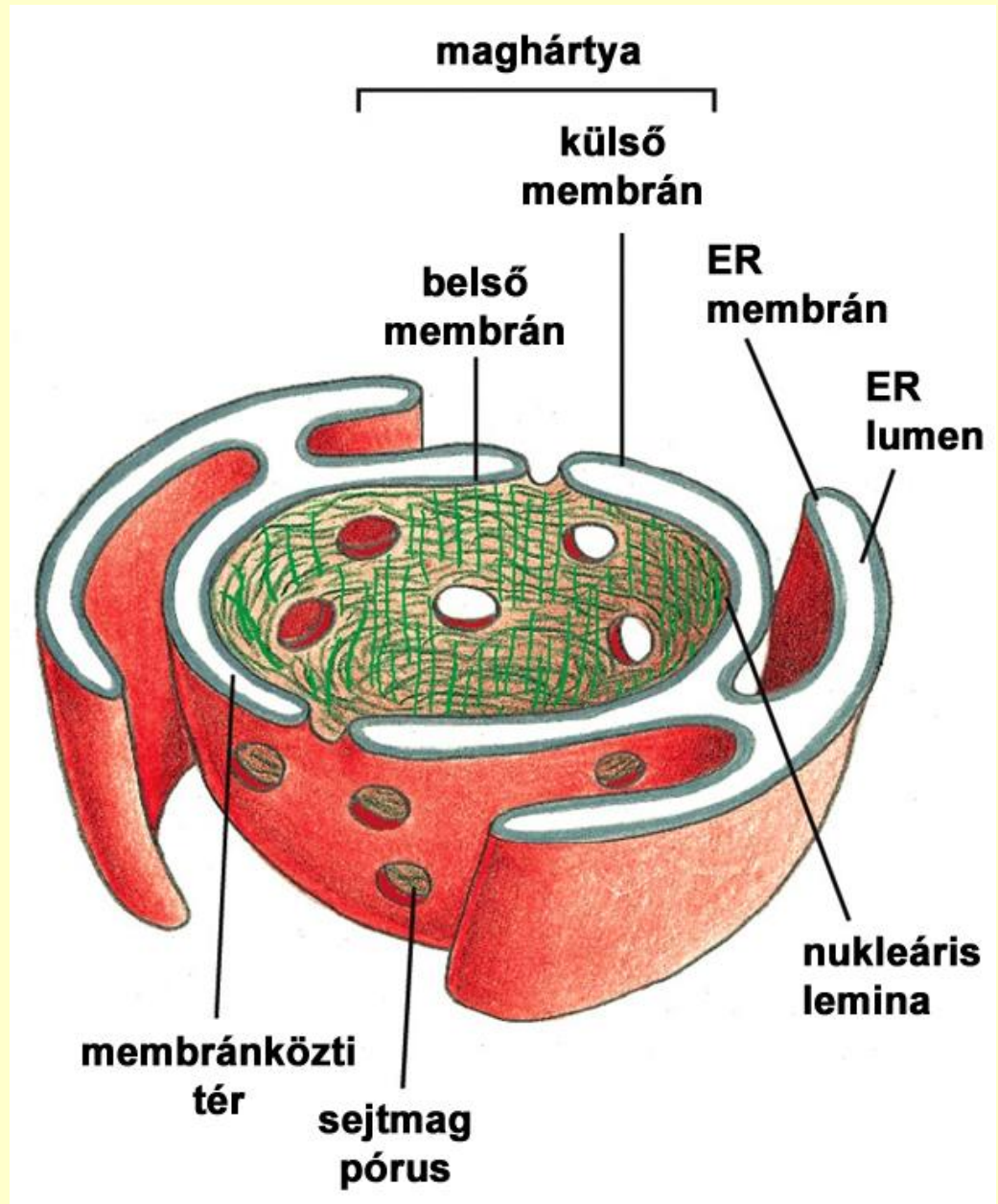

Endoplazmás retikulum

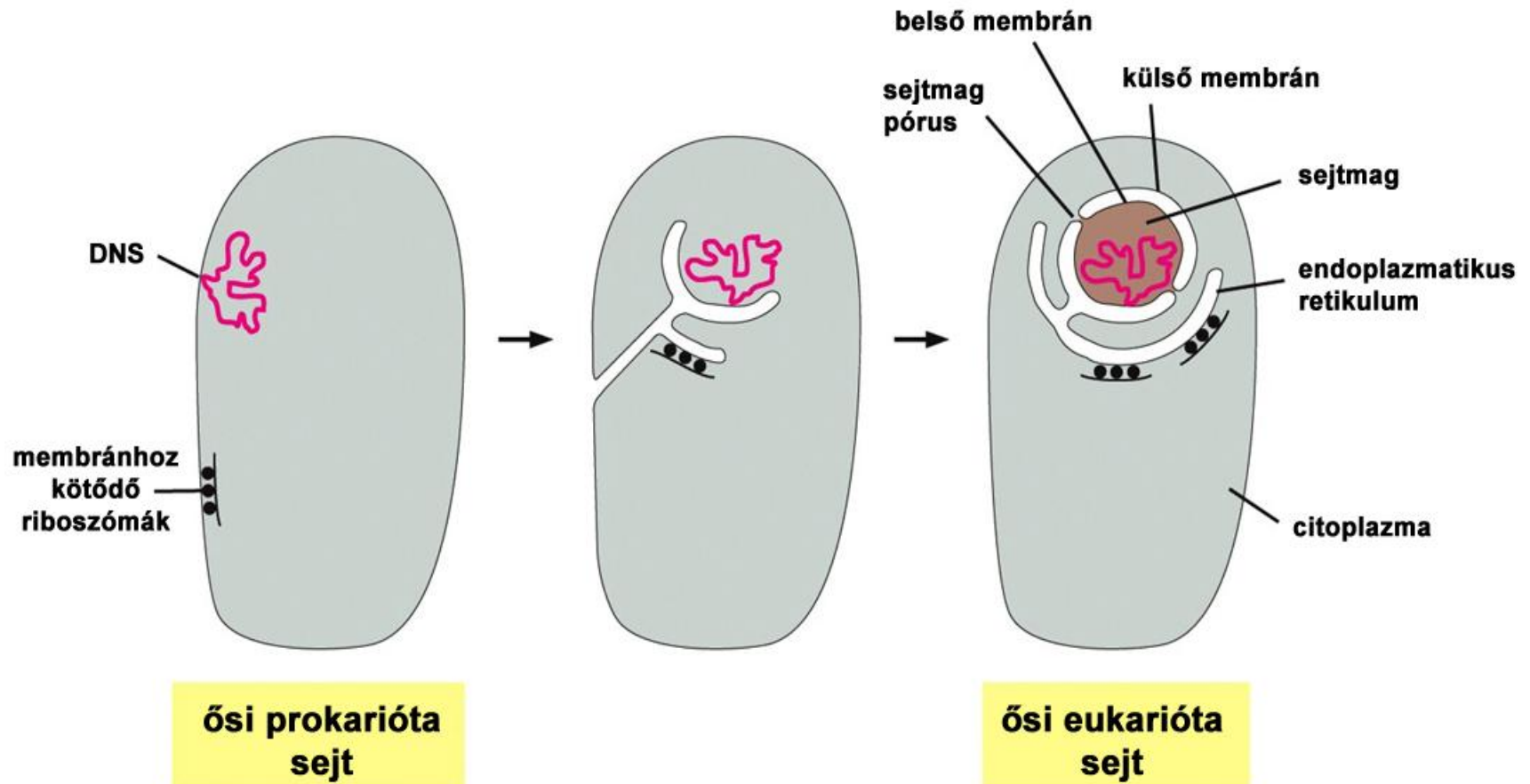

**Az endoplazmás
retikulum (ER) egy
lamelláris
szerkezetű
sejtorganelum.**

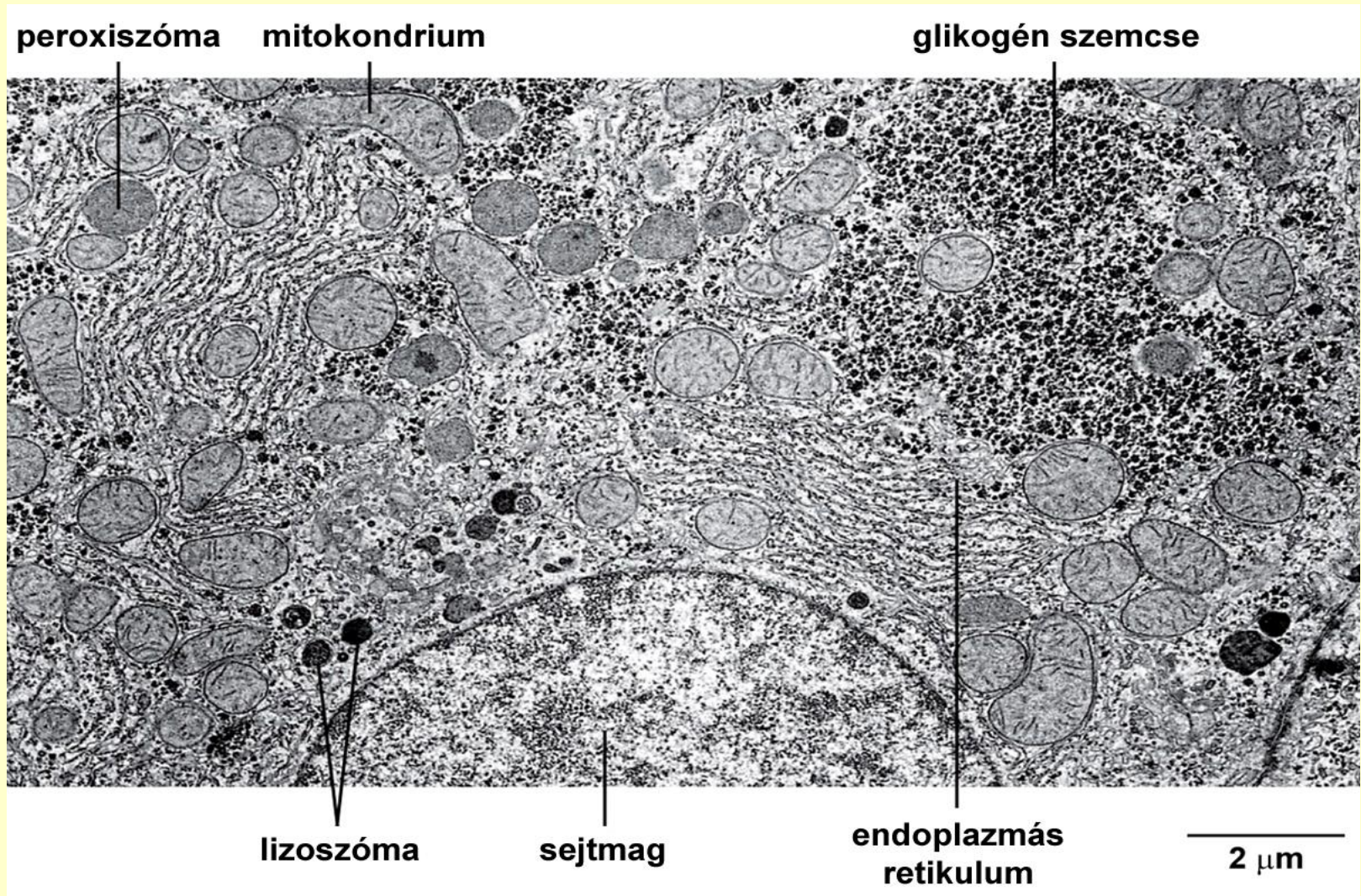
**Az ER-t határoló
membrán
összefügg a
maghártyával.**

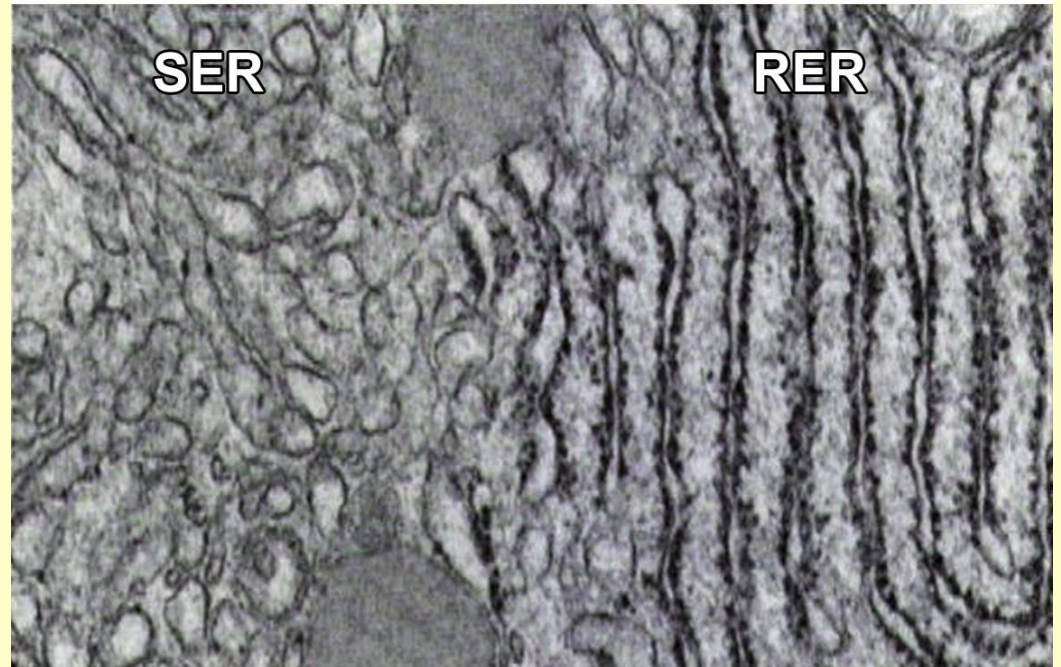
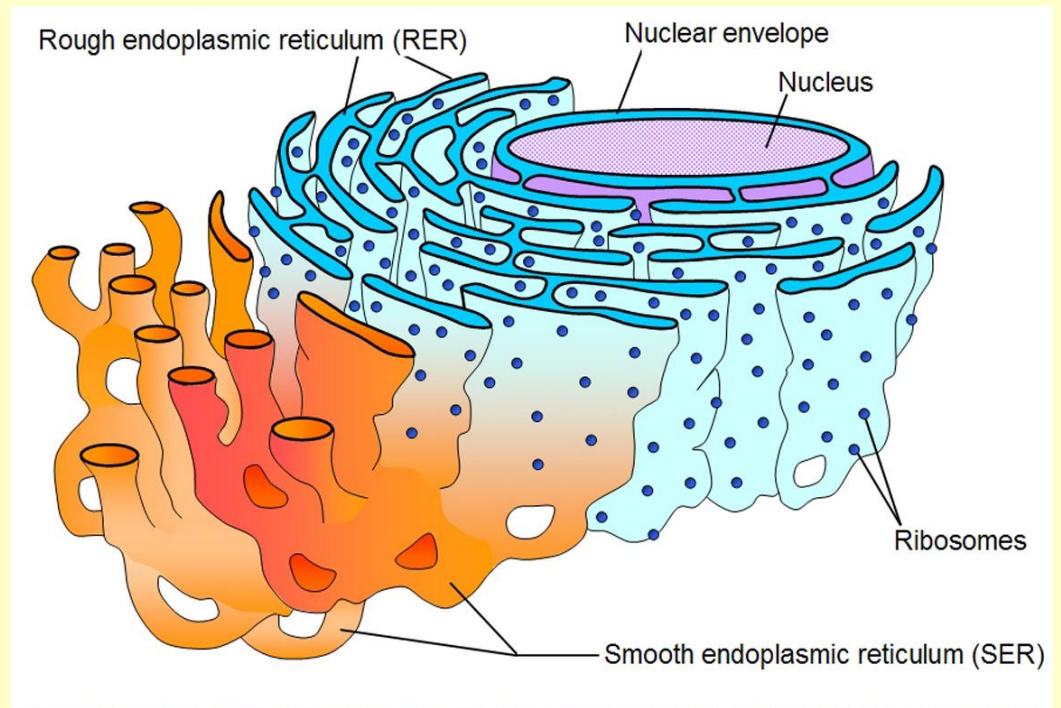
A maghártya és az endoplazmatikus retikulum a plazmamembrán betűródésével keletkezhettek

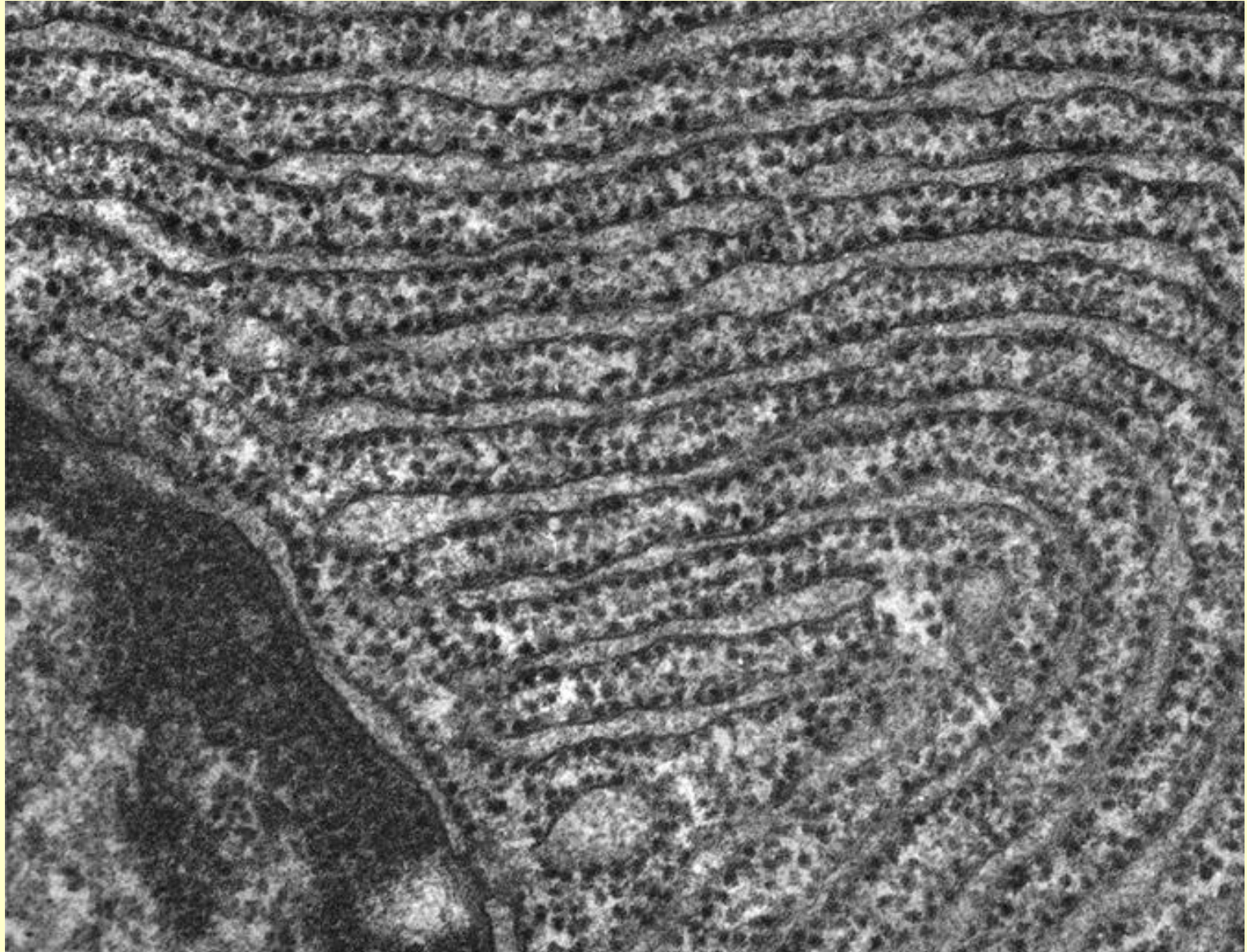
Elektronmikroszkópos kép a sejtmag körüli területről

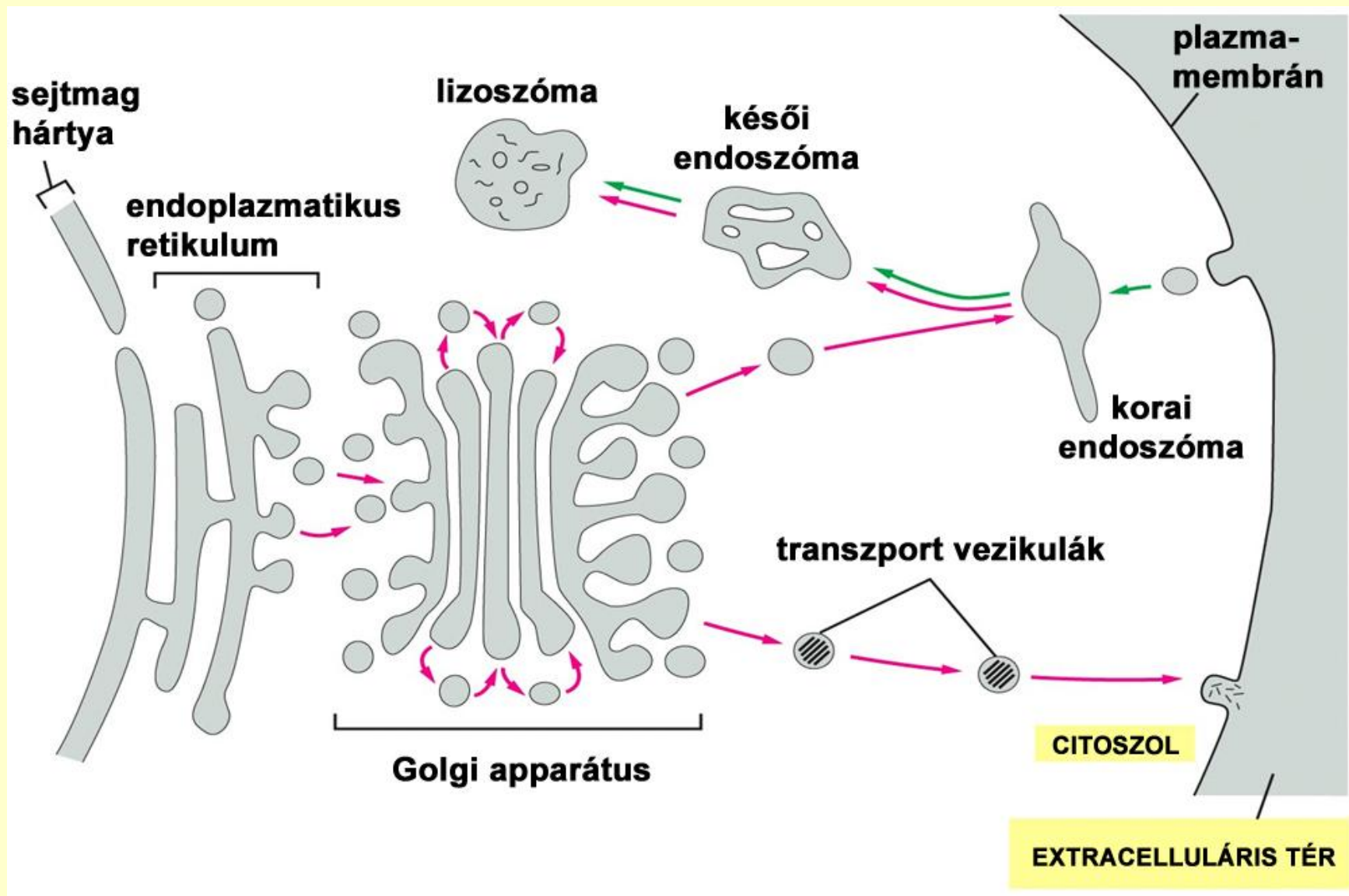
Durva felszínű (rough - RER) és sima felszínű (smooth - SER) endoplazmás retikulum

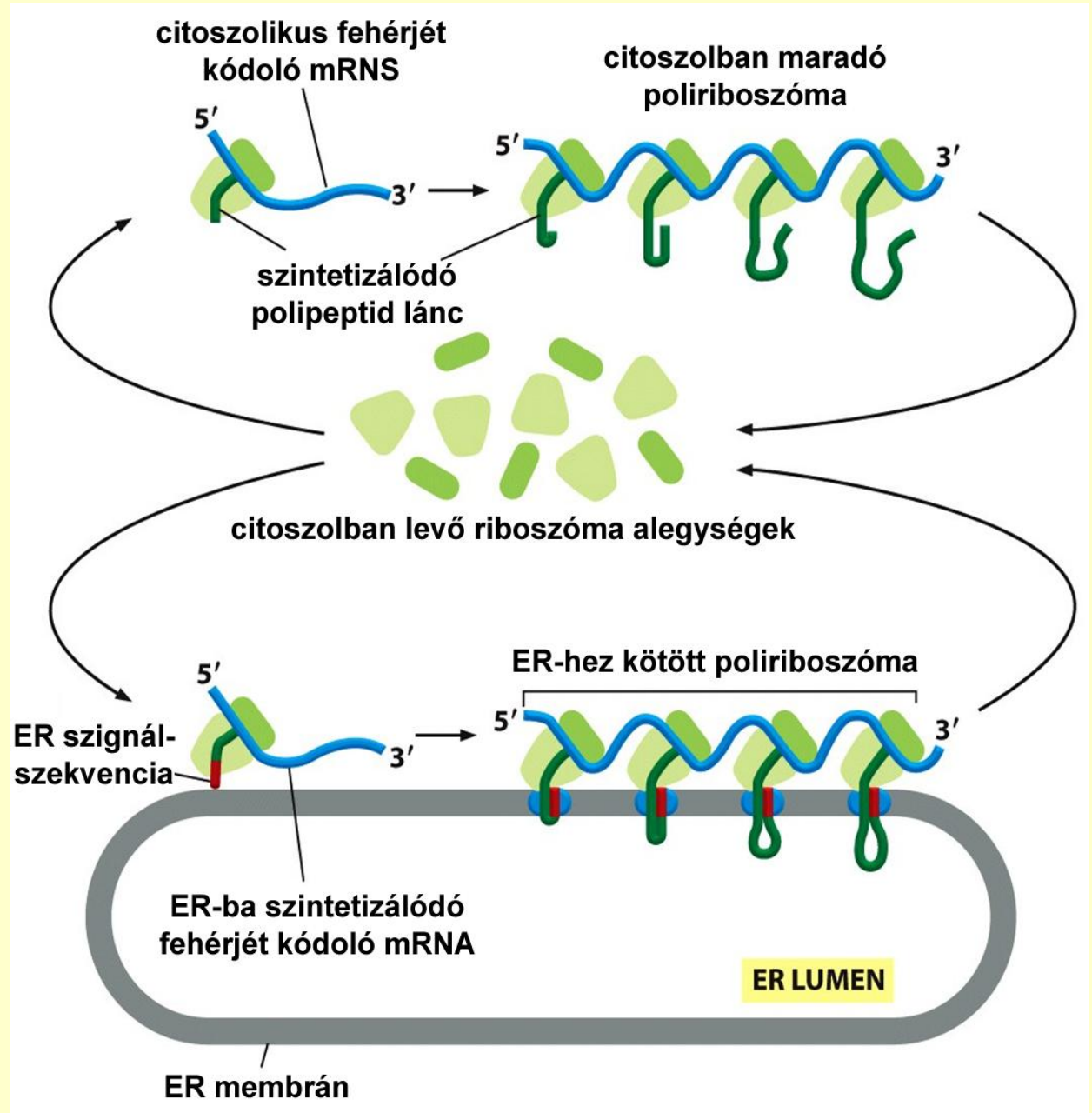
Durva felszínű ER riboszómákkal

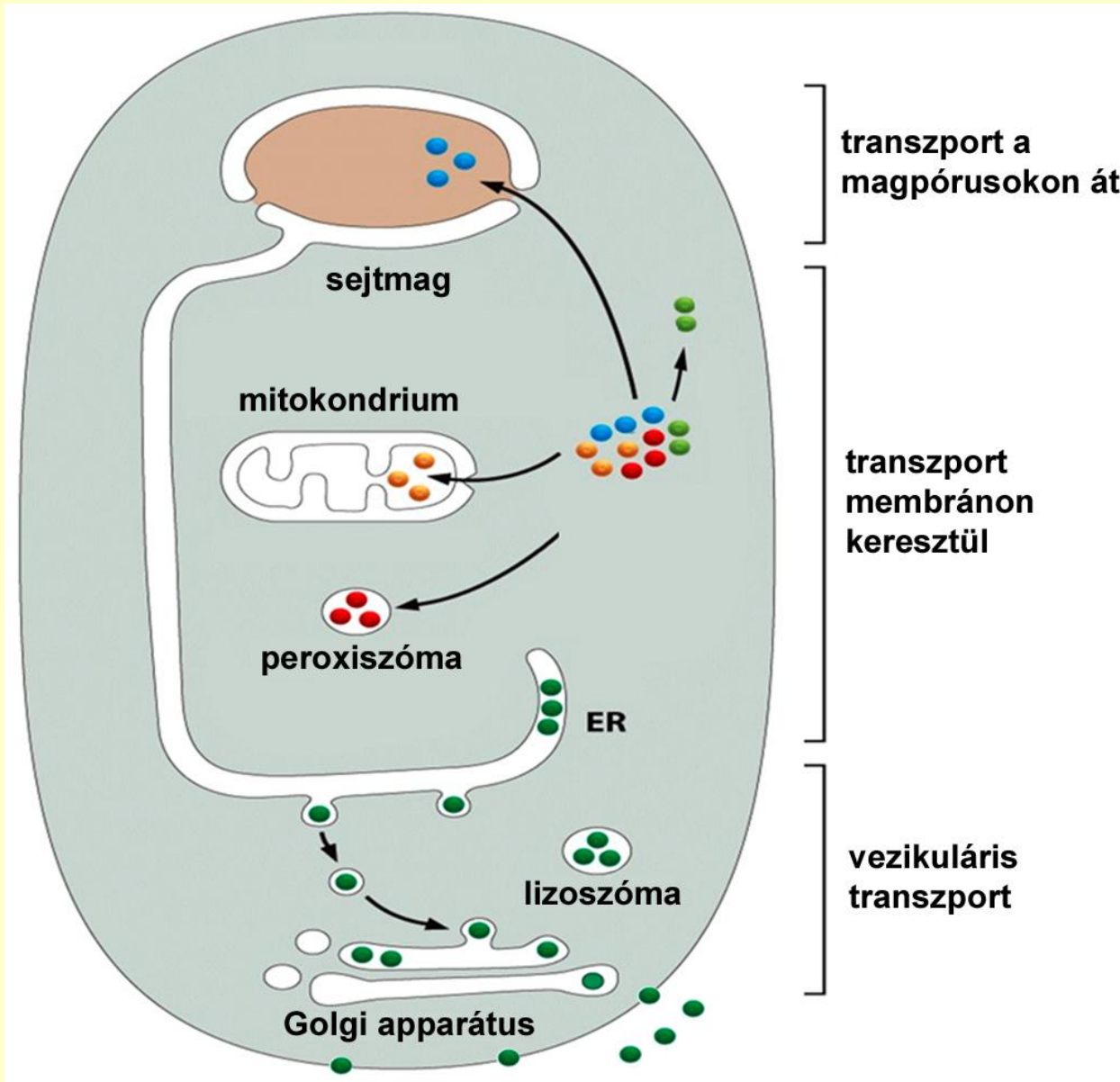
Az ER feladata a szekretoros és membránfehérjék szintézise

A szekretálódó és membránfehérjék tartalmaznak egy ER szignál szekvenciát. Ez a riboszómával együtt az ER-hez viszi és odaköti őket fehérjeszintézis alatt.

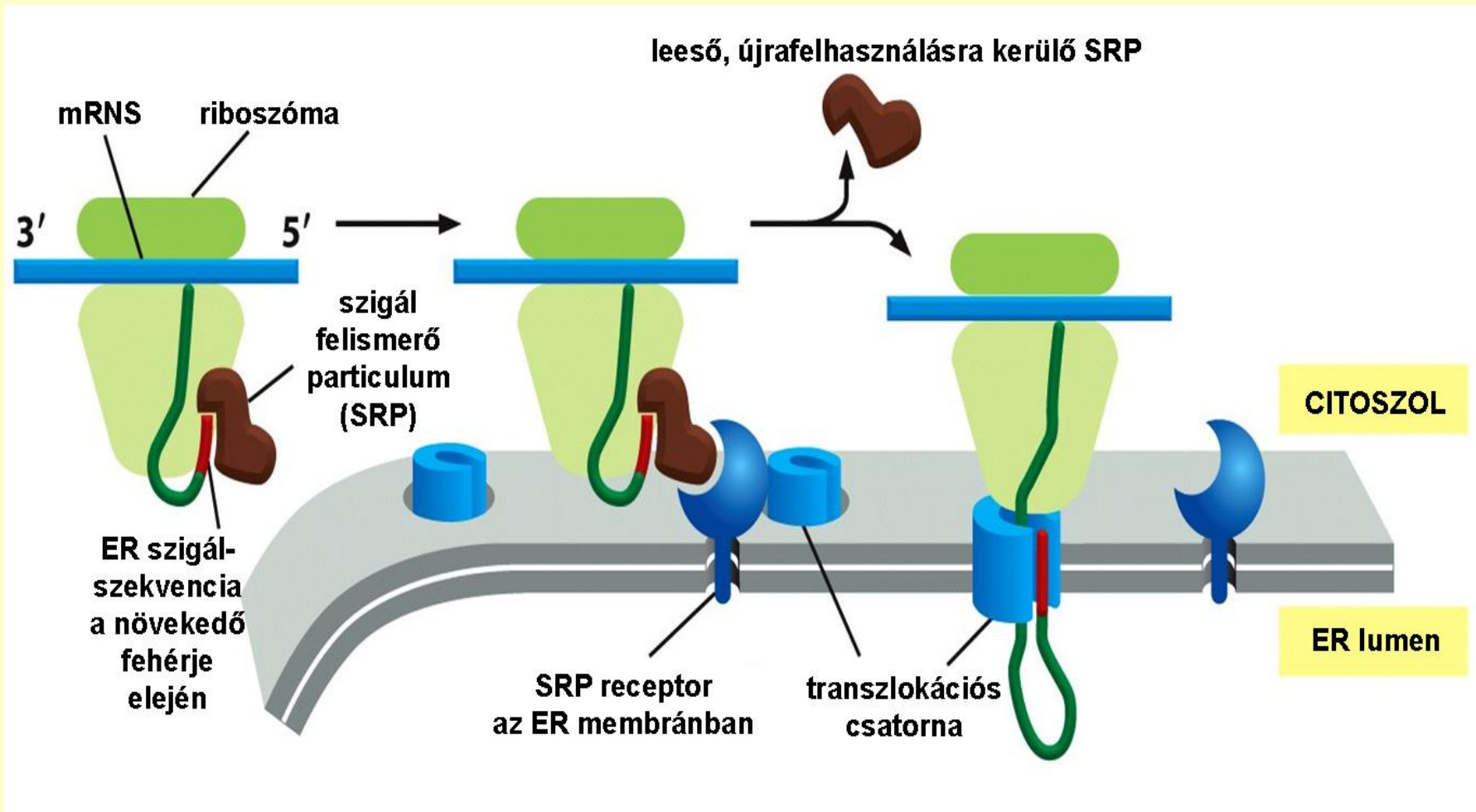
Szintetizálódó fehérjék elosztása (sorting)

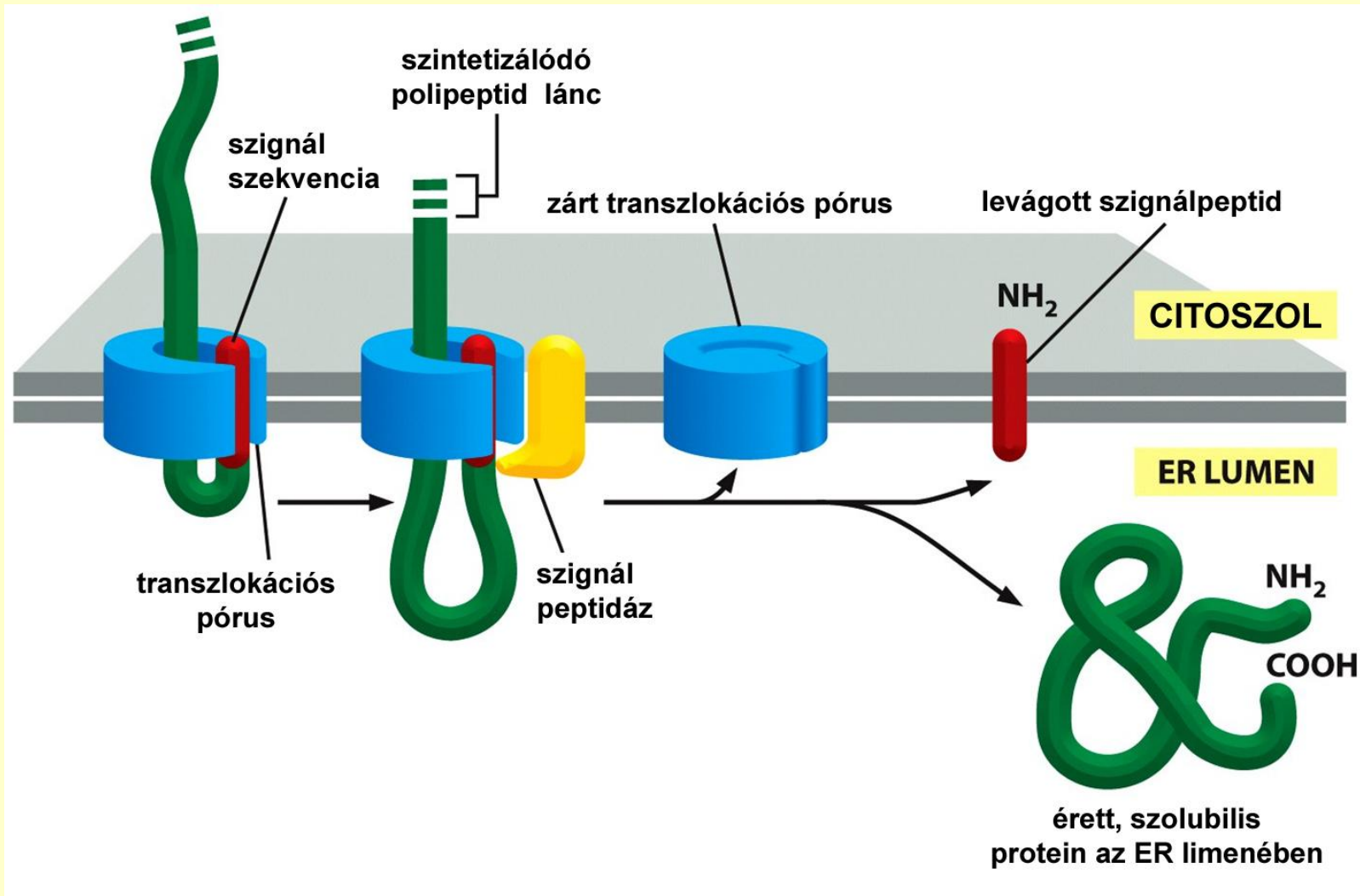

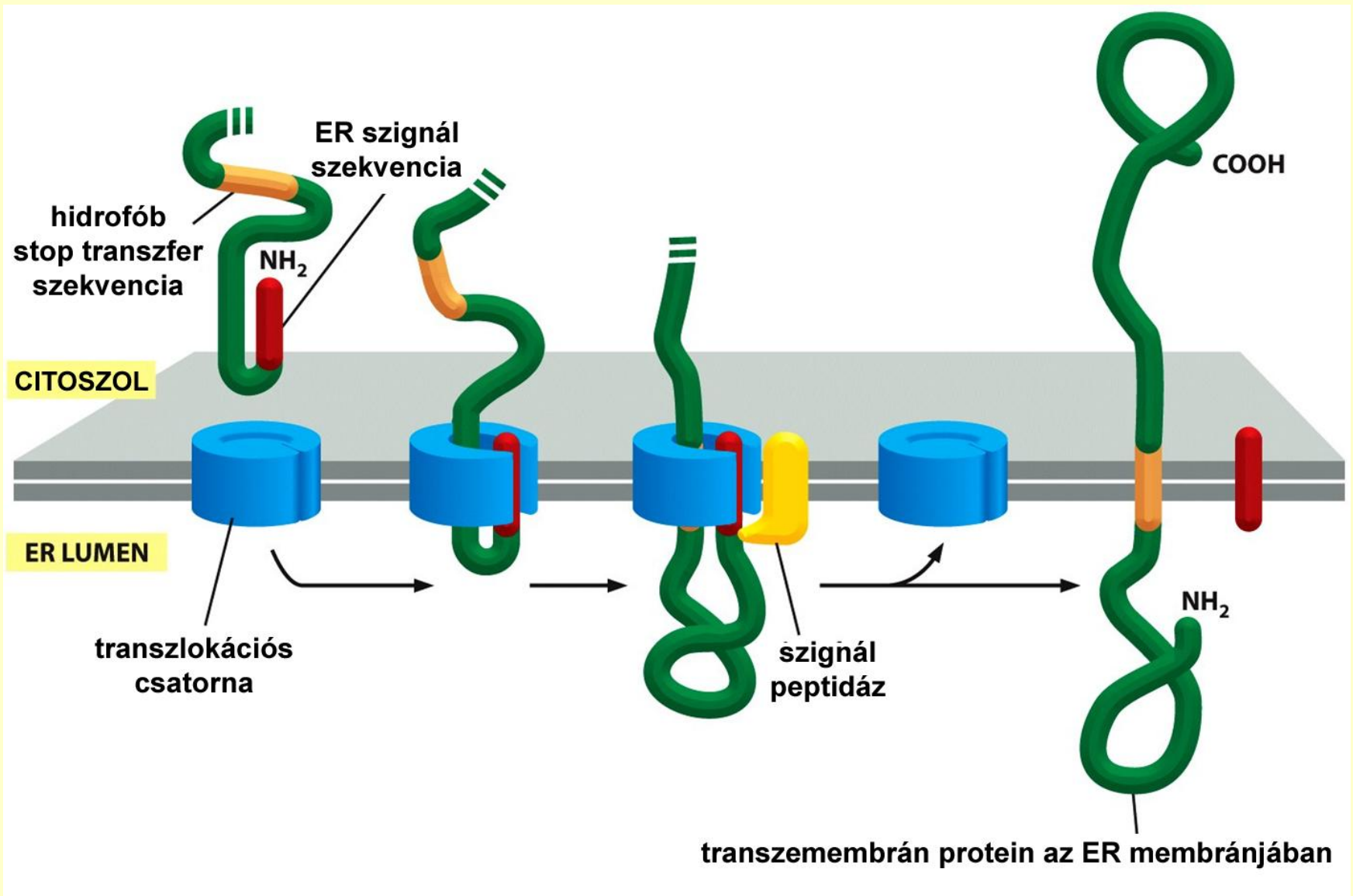
A mechanizmus, ahogyan az ER szignálszekvencia iniciálja az ER lumenébe történő fehérjeszintézist

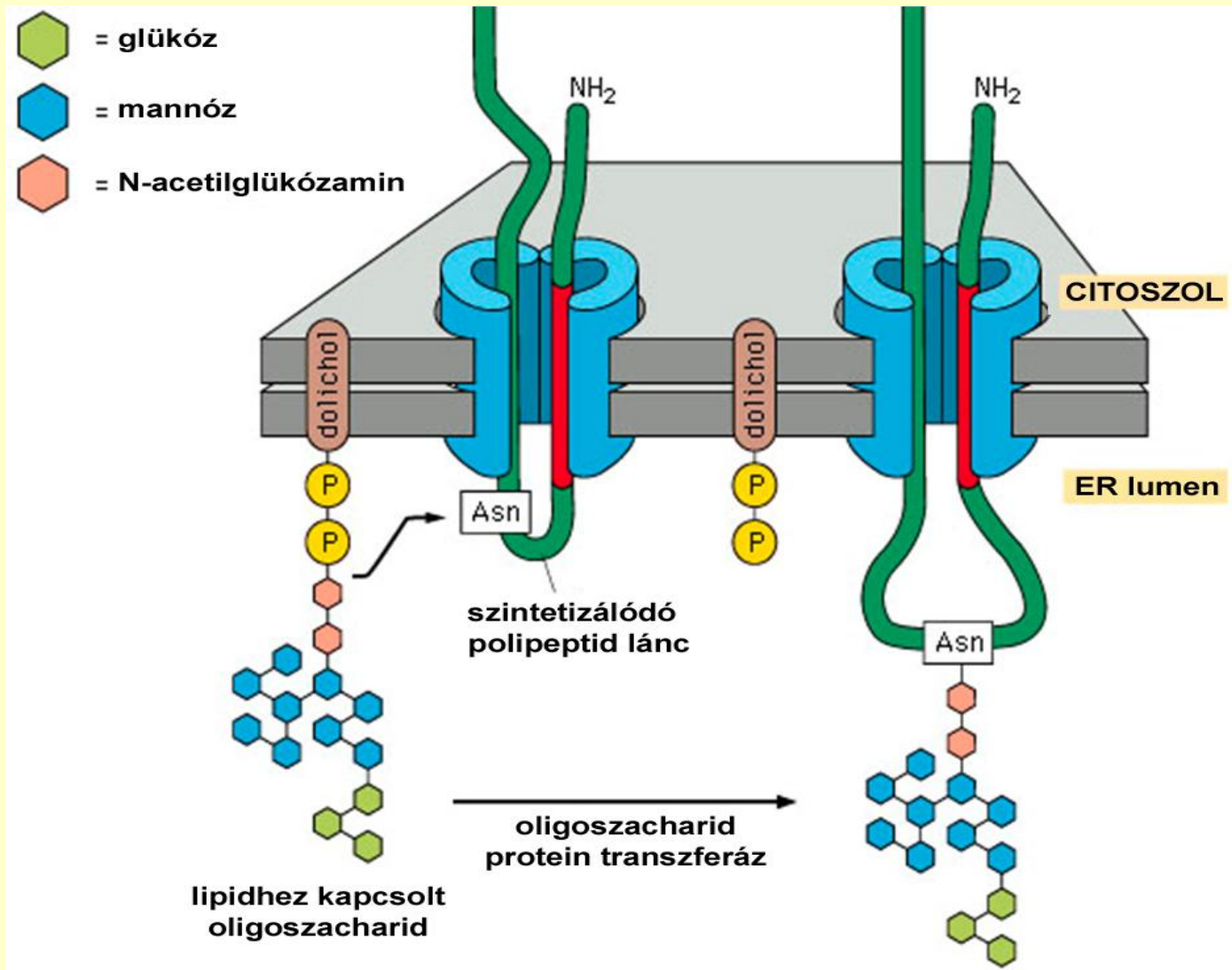
Fehérjeszintézis az endoplazmatikus retikulumba

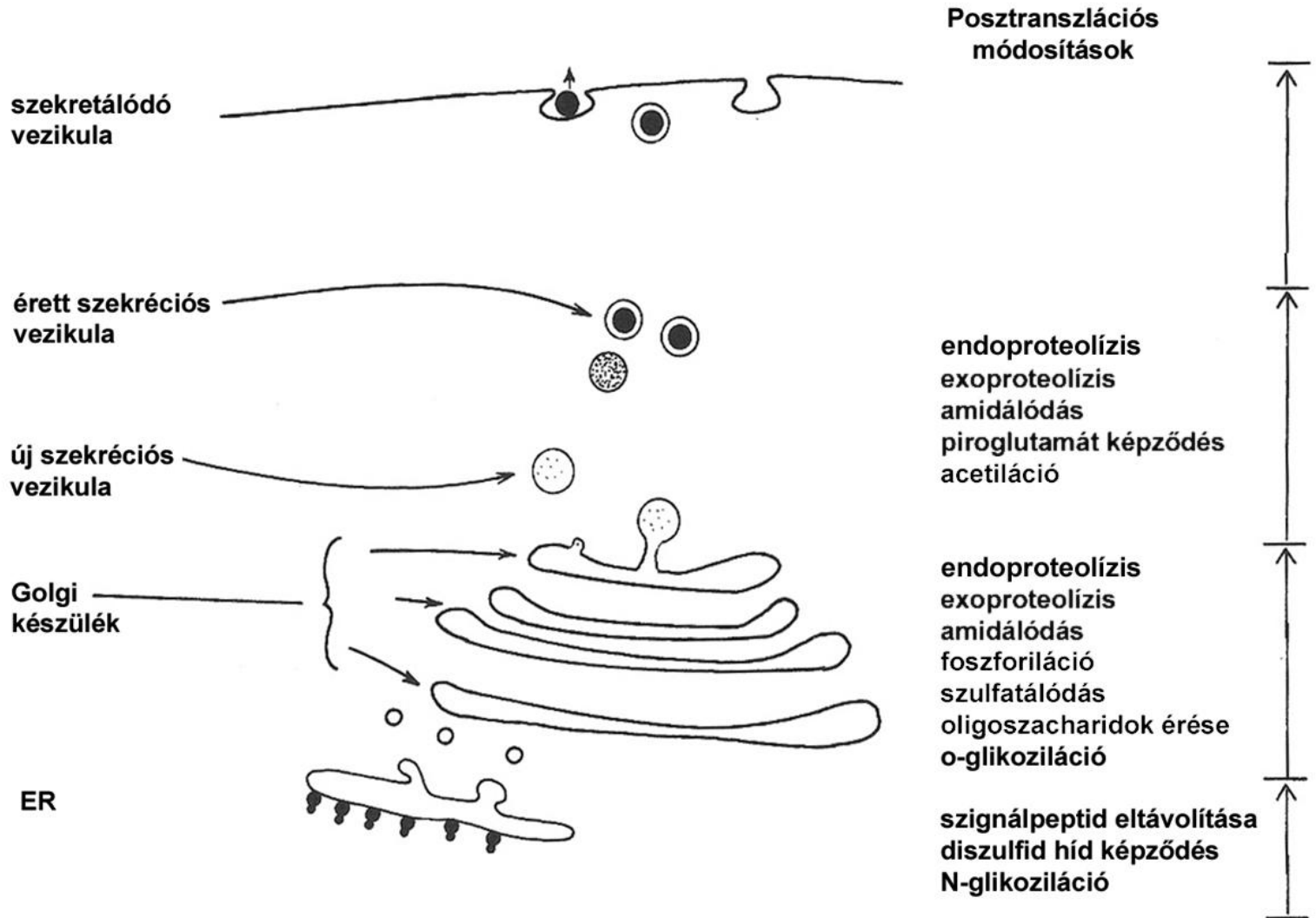
Transzmembrán fehérjék szintézise

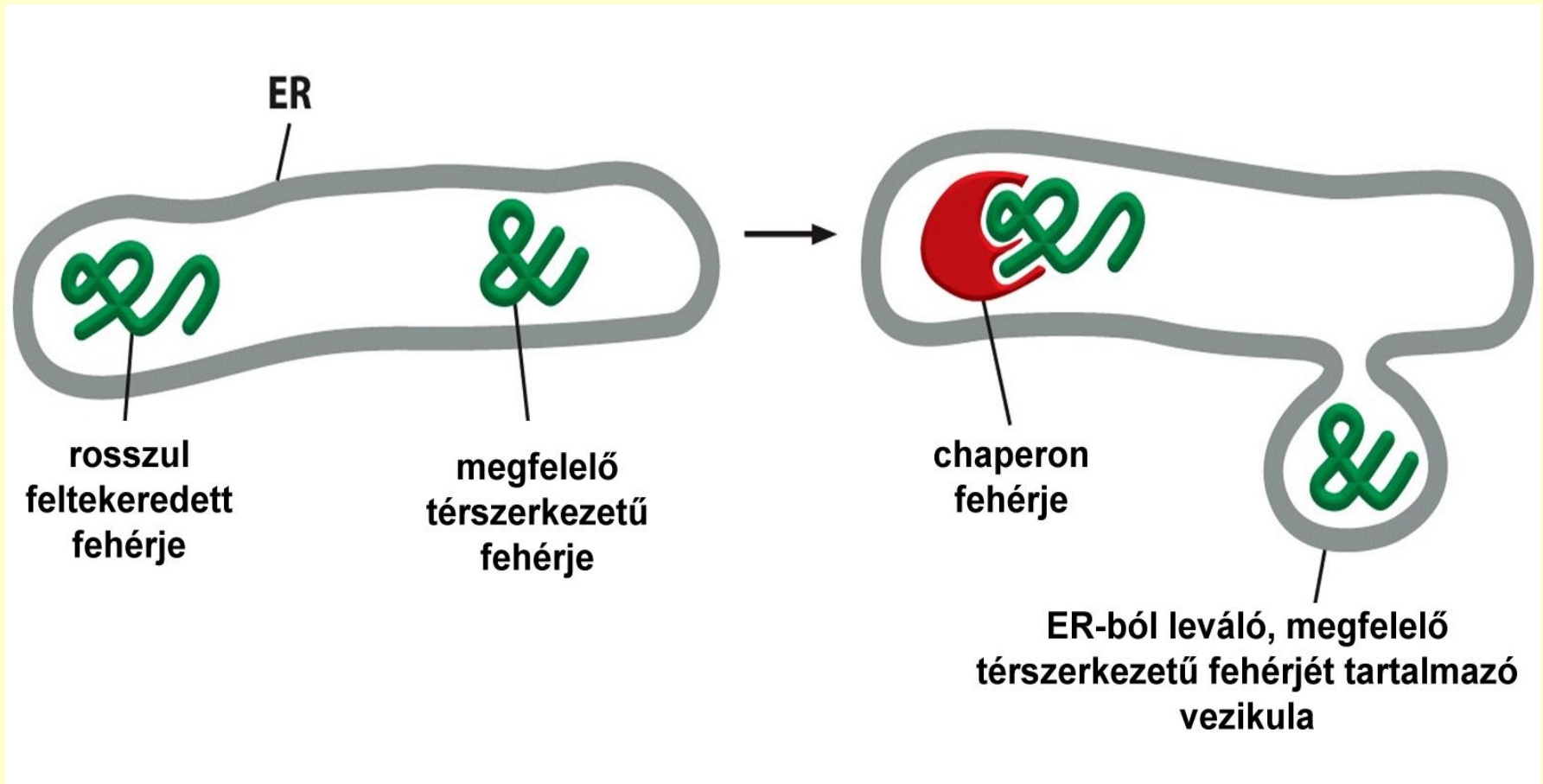
Glikoziláció az endoplazmás retikulumban

Szekrécións fehérjék lehetséges módosításai

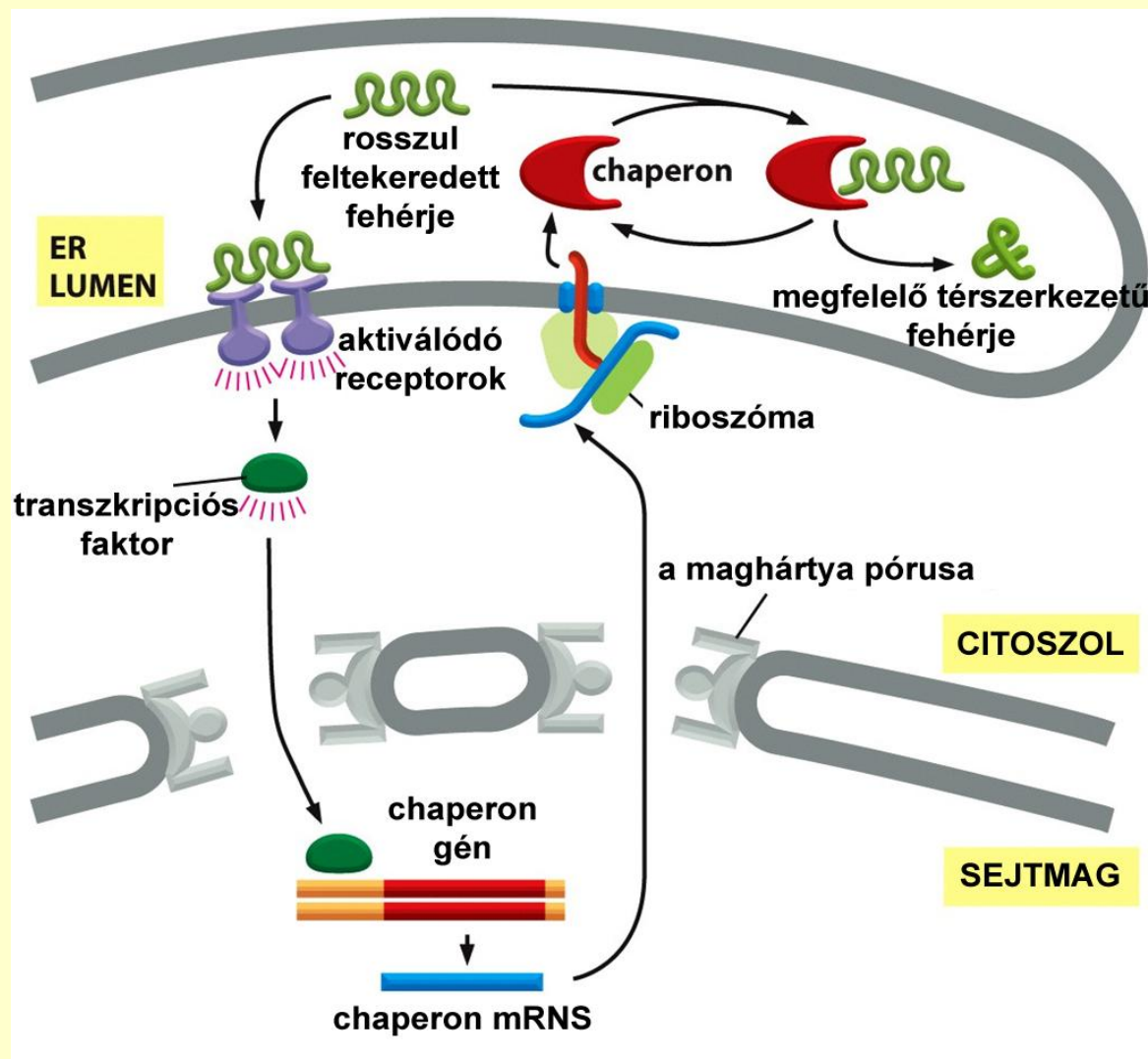

A fehérjék térszerkezetüket az ER-ban veszik fel

Chaperonok segítenek elérni a kívánt térszerkezetet és meg-akadályozni, hogy rosszul feltekeredett fehérjék hagyják el az ER-t

A megfelelően fel nem tekeredett fehérjékre adott válaszreakciók (unfolded protein response)

A fel nem tekeredett, vagy rosszul feltekeredett fehérjék az ER-ban felhalmozódva génexpressziós változásokat okoznak, melyek:

1. Növelik a chaperonok szintjét,
2. Az ER expanziójához vezetnek,
3. Végző soron apoptotikus sejthalált indukálnak.

Az ER funkciói

1. Membrán szintézis
2. Szekretált és transzmembrán fehérjék, ER, Golgi és lizoszómális fehérjék szintézise
3. Segíteni a fehérjék térszerkezetének a kialakulását, megakadályozni, hogy rossz térszerkezetű fehérjék hagyják el az ER-t
4. Fehérjék poszttranszlációs módosításai: diszulfid híd képződés, glikoziláció
5. Lipid szintézis
6. Glikogén és szteroid szintézis (SER-ben)
7. Ca ionok tárolása és szabályozott felszabadítása

Köszönöm a
figyelmet!